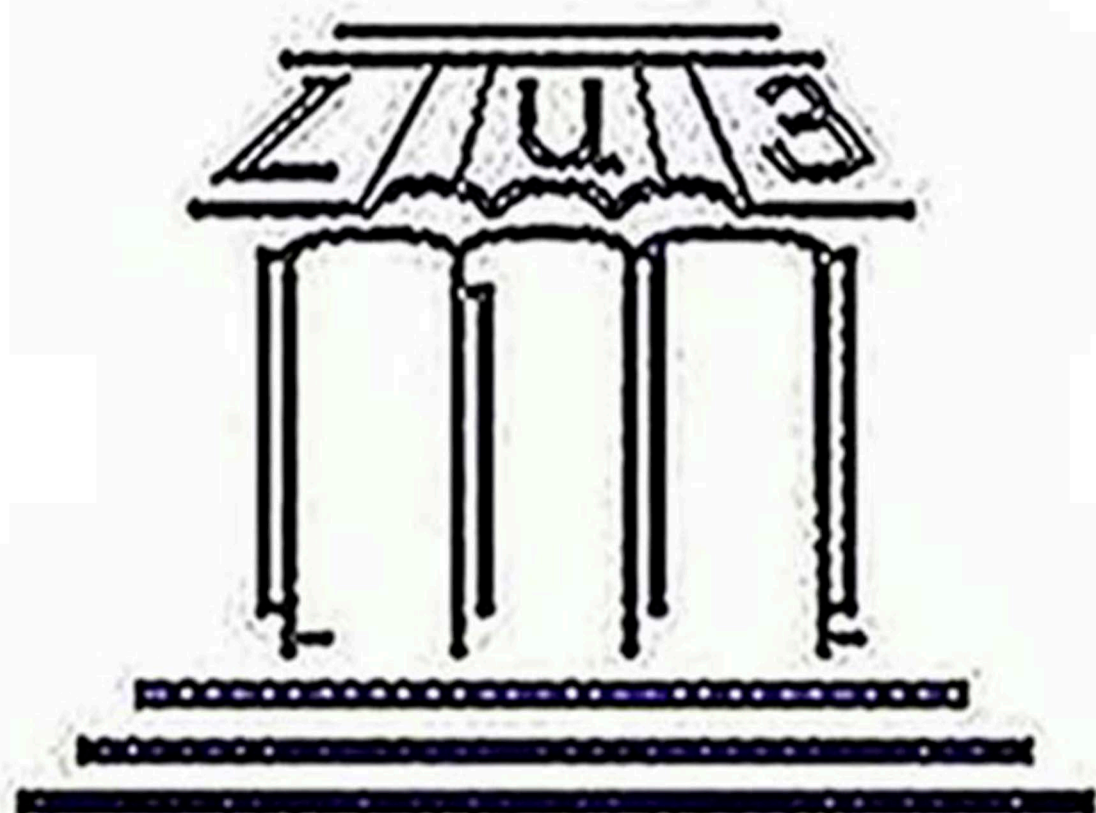

Հայկական գիտահետազոտական կադրայոց
Armenian Research & Academic Repository

Մեր աշխատանքն արտասահման է «Մտերմագործական ձևաչափերի
Օչ առնորդային իրաւաստութիւն 3.0» արտասահման

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported License. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>

Դու կարող ես.

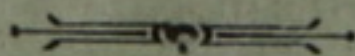
կրկնել, փոխադրել, փոխադրել, փոխադրել, փոխադրել, փոխադրել,
փոխադրել, փոխադրել, փոխադրել, փոխադրել, փոխադրել,

Կոնքրետ:

Հետ - <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>

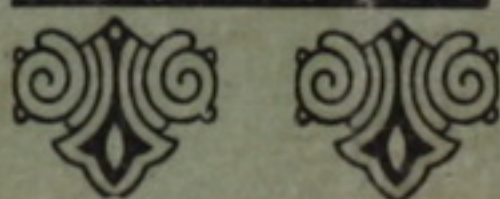
Հետ - <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>

Տ. Բ. Թ. Ա. Յ. ՃԷՊԷՃԵԱՆ

ՄԵՌՆ ՈՒ ՄԵՐԸ

ՏՂՈՅ ՀԱՄԱՐ

ՏՊԱԳՐ. «ԱՐԱՔՍ» Բ. Յ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ

25, Սալիպէ — Հալէպ

1926.

A II | ~~Stuyvesant~~
~~30294~~ ~~Ulin~~ ~~as at~~

~~1,504~~

613.88

✓

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՄԵՌՆ ՈՒ ՄԷՐԸ

✿ ՏՂՈՑ ՀԱՄԱՐ ✿

Գրեց՝ ՏԺԹ. Ա. Յ. ՃԷՊԷՃԵԱՆ

1926

ՏՊԱԳՐ. «ԱՐԱՔՍ» - Բ. Յ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ
Հ Ա Լ Ի Պ

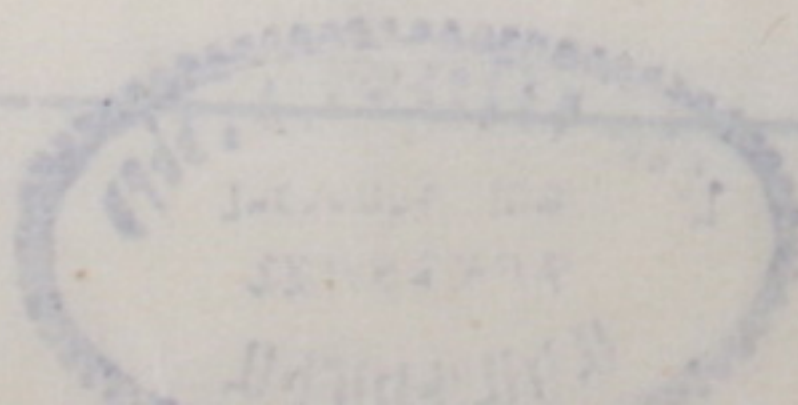

A 36294

Nº- 6

ՏՊԱՐԱՆ «ԱՐԱՔՍ» - Բ. Յ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Հաշիպ, Սաշիպի Թիւ 25

ՏԱՌԱՋԱԲԱՆ

ՏՕԲԹ . Ա . Յ . ՃԷՊԷՃԵԱՆ

|| ՏՕԲԹ . Ա . Յ . ՃԷՊԷՃԵԱՆ

||

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Իրողութիւն մըն է որ համաշխարհային պատե-
րազմը բոլոր ազգերու բարոյական մակարդակը նը-
ւաստացուցած է: Այս բարոյական անկումը՝ ծանօթ
պատճառներու բերմամբ մեր ազգին համար աւելի
մեծ եղած է: Այս վերջին տարիներու ընթացքին իբ-
րեւ բժիշկ թէ՛ մեր դպրոցական տղոց հետ եւ թէ
մեր պատանեաց հետ մօտէն շփման մէջ գտնուելով,
տեսած ենք որ, պատերազմի առթիւ մեր մէջ մուտ
գտած բարոյական ապականութեանց հետ սեռային
զգացումներու չարաչար գործածումը, այսինքն գի-
նութիւնը մեր նոր սերունդին մէջ կարծուածէն շատ
աւելի ընդհանրացած աղէտ մը դարձած է, ուստի
այս մասին թէ մեր պատանեաց եւ թէ ծնողաց պըզ-
տիկ ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալու յոյսով
ծեռնարկեցինք զրել սոյն զրբոյկը, որու մէջ առա-
ջին անգամ բոյսերու եւ կենդանիներու անմեղ
սեռային յարաբերութիւնները նկարագրելով աշ-
խատեցանք սեռային զգացումներու բնականոն երե-
ւոյթները տեղեկացնել:

Բաց ի ասոնցմէ ուզեցինք ծանօթացնել անոնց
չարաչար գործածումներու ցաւալի հետեւ անքներն ու
անոնց դարմանները:

ՏՕՔԹ. Ա. Յ. ՃԷՊԷՃԵԱՆ

Հալէպ, 20 Նոյ. 1925

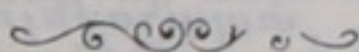

Սեռն ու Սէրը

ՏՂՈՑ ՀԱՄԱՐ

ԷԳՆ ՈՒ ԱՐՈՒՆ

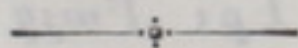

Ս Ի Ր Ե Լ Ի տղաս, դուն շատ լաւ գիտես որ, մարդկային առաջին ընտանիքը էգ և արուէ մը կը բաղկանար. նոյնպէս գիտես որ ոչ թէ մարդկային ցեղը այլ բոլոր կենդանիներ երկսեռ են: Նոյ Նահապետը իր տապանին մէջ արու և էգ ըլլալու պայմանով ամէն տեսակ կենդանիներէ եօթը զոյգեր առնելու հրամայուեցաւ: Չեր ընտանիքին մէջ, մայրիկդ ու քոյրերդ իգական սեռի, իսկ հայրիկդ, եղբայրներդ ու դուն արական սեռի նմոյշներն էք: Բայց հիմա պէտք է սորվիս որ ոչ թէ միայն մարդիկ ու բարձրագոյն կենդանիներ էգ և արու են, այլ ամենաստորին սողուններն անգամ էգ և արու են. պէտք է նաև գիտնաս որ բոլոր բոյսերը՝ վիթխարի ծառեր ու փոքրիկ թուփեր, գոյնզգոյն ծաղիկներ ու բազմատեսակ խոտեր, մինչև անգամ բիւրդարերու ժայռերը մոխրագոյն հագցնող յետին մամուռը էգ և արու մասեր ունի: Պէտք չէ զարմանաս եթէ ըսեմ որ, մինչև անգամ ախտածին մակաբոյժներէ ոմանք էգ և արուի տարբերութիւնը ունին:

Կան կարգ մը կենդանիներ, որոնք չէզոք են, այսինքն ոչ էգ են և ոչ արու և նոր սերունդ չեն կրնար ծնանիլ. զորօրինակ մըջիւններու և մեղուններու

գործաւոր դասակարգը չէզոք են . բայց և այնպէս ասոնք
ալ իրենց կարգին ունին թաղուհիներ որոնք լոկ ծնըն-
դաբերութեան կը ծառայեն և ամէն անգամին հարիւրա-
ւորներ ծնանելով իրենց սերնդեան ապագայ գոյու-
թիւնը կ'ապահովեն :

Այս կարգադրութեան մէջ , Նախախնամութեան
միակ նպատակը՝ ծննդաբերութեամբ սերունդներու ա-
պագայ գոյութիւնը ապահովելու մէջ կը կայանայ :
Առանց էգ և արուներու և անոնց սեռային յարաբե-
րութեան այս աշխարհի վրայ չիկայ կեանք , չիկայ գո-
յութիւն : Կեանքը՝ իր մէջ ունեցած հրապոյրն ու հը-
մայքը , մեծապէս այս կարեւոր եղելութեան կը պարտի .
բնութեան մէջ գոյութիւն ունեցող ահագին եռուզեռը
ու մարդկային գործառնութեանց անընդհատ թաւալու-
մը այս սեռային տարբերութեամբ կարելի եղած է .
էգն ու արուն բնութեան կառքին լծուած զոյգ նժոյգ-
ներ են որ միշտ կ'ընթանան արագ ու կը տանին ամէն
ինչ դէպի յառաջ :

ՍԵՌԱՅԻՆ ԶԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Դուն թերեւ տասներկու , տասնըչորս կամ տաս-
նըութ գարուններ հազիւ բոլորած ես , քու պղտիկ սըր-
տիդ մէջ սիրոյ զգացումները դեռ նոր արթնցած կամ
արթննալու վրայ են , այս առթիւ իբրեւ մտերիմ բարե-
կամ մը կ'ուզենք քեզի մօտենալ և շատ անգամ գաղտ-
նի պահուած այս սեռային յարաբերութեանց մասին ,
քեզի որոշ բաներ ըսել : Այս բաներու վերա-

յով գուցէ քիչ շատ գիտես, ու գուցէ կեանքիդ մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը լսես: Այս խնդրոյն վերայով սորվիլ ու ծանօթանալ քեզի համար շատ անհրաժեշտ պէտք մըն է. քանզի այս մասին տգէտ մնալդ քեզ մոլութեանց ու աղէտներու կրնայ ենթարկել:

Այս գրքոյկը քեզի տուողը, քեզ սիրող ծնողք մը կամ բարեկամ մըն է, որ համարձակութիւն չունի այս բաներու մասին քեզի խօսելու ու այս միջոցաւ կ'ուզէ քեզ ծանօթացնել ու նոյն ժամանակ զգուշացընել: Ուստի կարելի եղածին չափ հասկնալի կերպով մը այս խնդիրը քու առջևդ պարզելու ու միտքդ լուսաբանելու պիտի աշխատինք. վստահ ըլլալու ես որ կը խօսի մէկը՝ որ քեզի հետ մօտէն կը հետաքրքրուի ու կը կարեկցի, կը խօսի մէկը՝ որ այս փորձառութեանց մէջէն անցած է. արդեօք պիտի ուզէի՞ր անոր խրատականներէն օգտուիլ. եթէ դուն կը փափաքիս որ այս բոլոր փորձառութեանց մէջէն անձամբ անցնիս ու ամէն բան սորվիս, աւա՛ղ, ասոր համար կեանքը շատ թանկագինն ու շատ կարճ է: Քեզի համար շատ օգտակար սկզբունք մը պիտի ըլլար, եթէ աշխարհիս մէջ ոչ թէ այս՝ այլ ամէն տեսակ փորձառութեանց մէջ ուրիշներէն օգտուիլը սորվէիր:

Կեանքի այնպիսի մի ժամանակամիջոցին հասած ես որ քու վերջնական նկարագիրդ արագ արագ կազմուելու վրայ է. մեր նիւթը՝ այսինքն սեռային յարաբերութիւնները, քու նկարագրիդ բարի կամ յոռի ըլլալուն վրայ այնչափ մեծ ազդեցութիւն մը պիտի բանեցնեն, որ սկիզբէն այս մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ ու շիտակ ուղղութիւն մը առնելդ, քեզի համար շատ կենսական հարց մըն է:

Ահաւասիկ այս գրքոյկով մեր միակ նպատակը՝

այս խնդրոյն շուրջ քեզի պէտք եղած ծանօթութիւնները տալով հանդերձ քեզ սպառնացող վտանգներէ զգուշացնել պիտի ըլլայ: Քու սրտիդ մէջ արթնցած սիրոյ այս նոր զգացումը եթէ շիտակ ուղղութեամբ մը առաջնորդուի, քու նկարագիրդ ու քու կեանքդ՝ երթալով աւելի ազնուացող ու աւելի վսեմացող վերելք մը պիտի ըլլայ. իսկ հակառակ պարագային՝ նա գեհե՝ նական ոյժ մը պիտի դառնայ ու քեզ պիտի քարշէ, դէպի նուաստացում ու դէպի անբարոյականութեան անդունդը:

Շատ զարմանալի իրողութիւն մ'է որ, սեռային զգացումներու զարթնումը՝ բնութեան կողմէ դրուած է այնպիսի ժամանակամիջոցի մը, երբ դուն անոնց մասին բոլորովին անփորձ ու անտեղեակ ես: Բայց ինչ որ ալ ըլլայ, եղելութիւնը այս է և հետեւանքները անխուսափելի են. հետեւաբար կը կարօտիս մէկու մը որ քեզ առաջնորդէ ու ծանօթացնէ. ուստի շատ կը սիրենք յուսալ որ այս մեր տողերը, այս մասին քեզի ուղղեցոյցի պաշտօնը վարէին:

Գտնուած են շատ մը պատանիներ, որոնք տըղիտութեան պատճառաւ իրենց մէջ արթնցած այս զգացումները, մեղք մը կամ յոռի բան մը կարծած են և այս սխալ կարծիքին առջև երկայն ժամանակ տանջւումած ու վարանած են: Հին ժամանակները մինչև անգամ չափահաս մարդիկ՝ այսպէս կարծեցին և այս մեղքէն ազատելու համար լեռները ելան և քարայրներու մէջ առանձնանալով՝ ճգնաւորութիւններ հաստատեցին. այս հոսանքը դարեր տեւեց և քրիստոնէութիւնը շատ տուժեց: Հոս առաջին պատեհութեամբ, որոշ կերպով կ'ուզենք քեզի ըսել որ, այս զգացումը ինքնին սխալ բան մը կամ մեղք մը չէ բնաւ. նա զուտ բնական ու

անմեղ զգացում մըն է, անոր չարաչար գործածումն է որ սխալ ու յուրի է: Այս զգացումը ազագայ սերունդներու գոյութիւնը ապահովելու համար Նախախնամութեան բանական ու բնական մի կարգադրութիւնն է:

ՍԵՌԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Տղա՛ս, որպէսզի այս ըսած բաներուս լաւ համոզուիս քեզ պահ մը բնութեան կ'ուզեմ տանիլ: Մենք բնականոն բաները լաւ ըմբռնելու համար շատ անգամ բնութեան դիմելու պէտք կ'ունենանք: Ապագայ սերունդներու գոյութիւնը ապահովելու համար բնութեան ի գործ դրած անխոնջ ջանքերու ու զոհաբերումներու պատմութիւնը՝ աշխարհիս ամենադիւթիչ պատմութիւնըն է, սէրը՝ որ քու սրտիդ մէջ արթնցած է, այս պատմութեան հերոսն է: Բուսական ու կենդանական աշխարհի մէջ սեռային զգացում ու յարաբերութիւնները որչա՛փ պարզ ու որչափ անմեղ երեւոյթներ են: Դիտէ բնութիւնը՝ հոն կատարուած բոլոր գործունէութիւններու միակ նպատակ ու կեդրոնը այս է: Երփներանգ ծաղիկներու գոյները, անոնց անոյշ բուրումները, հազար տեսակ անուշահամ պտուղներ, թռչնոց քաղցր մեղեգի ու ճռուողումները, սիրամարդի ու թութակի սքանչելի կերպով նկարուած փետուրները, առիւծի

յաղթապանծ բաշը, գաղթումներ, կառաղի կռիւներ ու անվերջօնալի թշնամութիւններ՝ ուրիշ բան մը չէն, այլ բնութեան սիրաբանութիւնները՝ ու այս ուղղութեամբ թափուած ճիգերն են:

Երբոր մեր աչքերը մարդկային ցեղի բարձր մակարդակը դարձնենք, կրկին նոյն բաներու ականատես կ'ըլլանք. միայն թէ հոս սէրը ու սեռային զգացումները աւելի բարձրացած ու աւելի նրբացած կը գտնենք. այս նպատակի սիրոյն ի գործ դրուած ջանք ու զոհողութիւնները անհունապէս աւելի մեծ ու աւելի նըշանակալից են: Հոգեբուլիս բանաստեղծութիւններ, երգեր ու տաղեր, վիպական սիրահարութիւն ու քաջագործութիւններ, մայրական գորովն ու զոհաբերումները՝ հայրական զգուանքն ու հոգածութիւնները՝ նոյն սիրոյ պատմութեան, նոյն ուղղութեամբ եղած արտայայտումներն են: Բնութիւնը ժամացոյց մըն է որու զսպանակը սէրն է, որ կը մղէ զայն, կը կենդանացնէ ու կը յաւերժացնէ զայն:

ՍԵՌԱՅԻՆ ԲԱՐԵՇՐՁՈՒՄԸ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ

Բնութեան մէջ՝ ըլլայ բուսական, ըլլայ կենդանական շրջանակներու մէջ իշխող տարրը միշտ իգական տարրը եղած է. բոլոր դասակարգերու մէջ մինչև մարդկային ցեղը, էգերը արուններէ աւելի մեծ, աւելի զօրաւոր ու աւելի կենսունակ են. ամենուրեք էգերն են որ կը կառավարեն, էգերն են որ կ'ընտրեն ու կը պաշտպանեն: Մինակ մարդկային ցեղն է որ այս կանոնին բացառութիւն մը կը կազմէ. հոս ընդհանուր առմամբ արական սեռն է որ կը գերազանցէ. այր մարդիկ մարմնով աւելի զարգացած ու աւելի ուժով ըլլալով հանդերձ՝ մտքով ու գործունէութեամբ ալ իգական սեռի գերադաս կրնան համարուիլ:

Բնութեան մէջ միայն միջրոպներու ու ամիպաներու ստորին դասակարգը կը մնայ, ուր էգ և արուի զանազանութիւնը չիկայ. բայց հոս ալ՝ անոնց կենցաղավարութեան ու գործունէութեան բոլոր երևոյթները իգականի բնոյթ մը կը ներշնչեն. այս ստորին դասակարգի բոլոր անհատները առանց խտրութեան, մեզի անձանօթ կերպով մը, յղանալու ու նոր սերունդ յառաջ բերելու կարողութիւնը ունին. մինչդեռ յղանալ ու ծնանիլ իգական սեռի յատուկ գործունէութիւն մ'է: Լկյս երևոյթներու վրայ յենլով է որ, կենսաբանները մեզի կ'ըսեն. գոյութեան առաջին էակը իգականն է, իսկ արականը՝ իբրև երկրորդական մի արարած, բարեշրջման հոլովումով, շատ ժամանակներ վերջը իգա-

կանէ մը ծնունդ առած է և կամաց կամաց կատարելագործուելով այլ մարդու այժմու բարձր գիրքը գրաւած է:

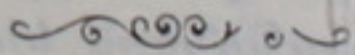
Կեանքի ամենանախնական ձեւերէն մինչև մարդը՝ թէ բուսական թէ կենդանական գոյութեանց բոլոր խաւերուն մէջ, արուները իրենց յատուկ մասնաւոր բարեշրջում մը ունին. կենդանաբանական սանդուխներէն որչափ բարձրանաս, էդ և արուներու միջև եղած համեմատական տարբերութիւնը այնչափ կը նուազի. իսկ գէպի վար առնուած ամէն քայլի մէջ, արուները՝ էգերէն, ալ աւելի փոքր, ալ աւելի թերի ու յետամնաց ըլլալու գատապարտուած են: Կենդանաբանական դասակարգերու մէջ մեր հանդիպած ամենաստորին առաջին արու էակը՝ ուրոյն կենդանիի մը ձևն անգամ չունի. անիկա կենդանի մը ըլլալէ աւելի արգասաւորման պզտիկ գործիք մըն է, որ իր պարտականութիւնը կատարելէ վերջ կ'անհետի: Կանեփի արական տունկը, իգականէն շատ փոքր ու տկար ըլլալով հանդերձ՝ արգասաւորման գործողութենէ անմիջապէս վերջը կը չորնայ ու կը մեռնի. իսկ իգական տունկը՝ երկայն ժամանակ կը մեծնայ ու կը ծաղկի:

Ծովերու մէջ տեսակ մը խեչափառներ կը գտնուին, որոնց արուները՝ էգերէն համեմատաբար այնչափ փոքր ու տկար են, որ էգերը այս խեղճուկ ամուսիններէն տասնեակ մը իրենց մարմնոյն մասնաւոր գըրպաններուն մէջ զետեղելով՝ զանոնք իբրև մակարոյծներ ցկեանս իրենց հետ կը պտտցնեն: Քեզի շատ ծա-

Տոթ սարգերու արուները՝ էգերու հազիւ թէ մէկ չորրորդին կը հաւասարին։ Աւելի բարձր դասակարգի կենդանիներն անգամ պզտիկ արուներ կ'ունենան, մասնաւոր ձուկեր կան որոնց արուները այնչափ փոքր ու տկար են որ, ձկնորսները զանոնք որսալու ժամանակ մինակ էգերը կ'ընտրեն ու արուները կրկին ջուրը կը նետեն։

Թռչուններու ու չորքոտանիներու մէջ արուները շատ զարգացած ու բարեփոխուած վիճակ մը թէւ ունին, բայց կրկին շատ տեսակէտներով իշխող տարրը իգականն է։

Երբոր ի նկատ առնենք մարդկային ցեղը որ Աստուծոյ դրօշմ ու նմանութիւնը ունի իր վրայ, խնդիրը բոլորովին տարբեր հազամանք մը կ'առնէ, շիտակ է որ հոս՝ մարմնով ու թերեւս մտքով իշխող տարրը արականը կը հանդիսանայ, բայց և այնպէս իգականն ալ ունի իր խիստ կարեւոր դերն ու բաժինը կեանքի գործունէութեանց մէջ, նա ալ օժտուած է, այնպիսի ձիրք ու կարողութիւններով, որոնք ցեղի բարօրութեան համար նուազ կարեւոր չեն։ Սեռային խնդիրը մարդու համար լոկ արգասաւորման խնդիր չէ բնաւ, ինչպէս որ է կենդանեաց մէջ, այս հարցը ունի իր ետեւը՝ թագսն նուիրագործումներ, ազնիւ ձգտումներ ու սուրբ պարտականութիւններ, որոնք միայն մարդկային ցեղի համար վերապահուած են։

ՍԵՌԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈՅՍԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գարնան անուշ առաւօտ մը՝ պտոյտի համար լեռները, անտառները ու պարտէզները այցելելու առիթը ունեցած ես անշուշտ. հոն յաճախ հիացումով դիտած ես բուսական աշխարհի սիրալի տեսարանները՝ ծաղկեփունջեր շինած ու զանոնք հոտոտած ես, պլտուղների քաղած ու կերած ես: Մենք մարդիկս բնութեան գեղեցկութիւններէ հմայուած և անոր մեզի շընորհած անսահման բարիքներէ հրապուրուած, շատ անգամ կը բացագանչենք. նախախնամութեան կարգադրութիւնները ի՞նչ սքանչելի են. նա բոլոր բնութիւնը՝ իր բոյսերովը, իր կենդանիներովը, իր դաշտերով, իր ծովերով, մարդկային ցեղի համար պատրաստած է: Այո՛, այդպէս է, բայց բնութիւնը մեզմէ առաջ ուրիշ նշանակէտ մը ունի, որ իրեն համար աւելի սուրբ և աւելի նուիրական է, ուստի նա իր գեղեցկութիւնը, հրապոյրն ու փառքը, իր ամբողջ գոյութիւնը ամենէն առաջ այս նպատակի համար յատկացնել կը սիրէ. այս նշանակէտը՝ իր սեռային յարաբերութիւնները և իր ապագայ սերունդներու գոյութեան ապահովումն է:

Ի՞նչ են այն անուշահոտ ծաղիկները ու քաղցրահամ պտուղները, որոնց տղաք սփռնափ սիրահար են: Ծաղիկները ուրիշ բան մը չեն՝ այլ բոյսերու սեռային յարաբերութեանց գործարանները, իսկ պտուղները՝ բոյսերու նորածին սերունդներն են: Ծաղիկները հոտոտալու համար քիթդ կը տանիս, ահաւասիկ շատ բարակ դեղին կամ մոխրագոյն փուշի մը, հոն կը կպի, որ յաճախ անուշ հոտ մըն ալ ունի իր հետը: Ի՞նչ է այս

փոշին, ան ծաղկի արական մասն է, որ անոր իգական մասը արգասաւորելու կը ծառայէ:

Նօ. 1

Ութը տարբեր տեսակ ծաղիկներու արական փոշիները հազար անգամ մեծցուած.

Նօ 2

Երկայնքը կտրուած ծաղիկներ որոնց ձուարանները կը տեսնուին.

Ծաղիկները արգասաւորման տեսակէտէն երեքի կը բաժնուին. Ա. շատ ծաղիկներու իգական և արական մասերը նոյն ծաղկի մէջ կը գտնուին, արական փոշին ծաղկին գագաթը՝ իսկ իգական մասը (սերմերը կամ ձուարանը) վարը կը գտնուին. այս երկու մասերը խողովակով մը իրարու կցուած են, այսպէսով վեր գտնուող արական փոշին այս խողովակի միջոցաւ վար կը տարուի և ամուսնութիւնը պղտիկ ձուարանի մէջ տեղի կ'ունենայ: Բ. Կան նաև ուրիշ տեսակ բոյսեր որոնց իգական մասը զատ՝ ու արական մասը զատ ծաղիկներու վրայ կը գտնուին այսպէսով նոյն բոյսը երկու տեսակ ծաղիկներ կ'ունենայ, այսինքն իգական և արական ուրոյն ծաղիկներ, որոնց արականը ժամանակը գալուն պէս իգականը կ'արգասաւորէ: Գ. Կան նաև բոյսեր, որոնց իգական կամ արական ծաղիկները ոչ թէ նոյն բոյսի վրայ, այլ զատ զատ բոյս կամ ծառերու վրայ կը գտնուին, այս վերջին տեսակին օրինակ են, քեզի շատ ծանօթ թթենին, թզենին ու պիստակենին: Այս ծառերը կ'ունենան իգական և արական

ուրոյն ծառեր, իգական եւ արական ծաղիկներով, անոնց տերեւ եւ ճիւղերը իրարու յար եւ նման են, բայց ծաղիկները իրարմէ կը տարբերին, արական ծառեր բրբեք պտուղ չեն կրնար արտադրել եւ մինակ իրենց փոշիներով իգական ծառերը արգասաւորելու կը ծառայեն:

Բոյսերու արգասաւորումը շատ վարժանալի միջոցներով տեղի կ'ունենայ. արգասաւորման միջոցները՝ գարնան անոյշ հովերը, նախշուն թիթիռնիկներ, ժրջան մեղուներ եւ այլազան միջատներ են. ծաղիկներու արական փոշին՝ շատ միջատներու միակ սնունդը կը կազմէ: Շատ անգամ իգական եւ արական ծառեր կամ տունկեր իրարմէ տասնեակ մղոններ հեռու կը գտնուին, բայց հոգ չէ, հովերը՝ այս առատ ու բարակ փոշին իրենց թեթեւ թևերով կը փոխադրեն ամենուրեք՝ ամենայն դիւրութեամբ: Միջատները՝ ծաղիկներու մեղրանիւթ, անոյշ հոտ ու սիրուն գոյներէն հրապուրուած կ'ուզան ու պահ մը կը թառին անոնց վրայ եւ նախաճաշ մը ընելէ վերջ, իրենց ոտք, բերան ու թևերով այս փոշիները անգիտակցաբար կը տանին շատ մօտ, կամ շատ հեռու վայրեր եւ մայր ծաղիկները արգասաւորելով քեզի համար քաղցրահամ պտուղներ ու ապագայ ծառեր կը պատրաստեն:

Ծաղիկներու արական փոշին ըստ պատշաճի տարբեր հանգամանքներ կ'ունենայ, այն ծաղիկները որ հովերու միջոցաւ սեռային յարաբերութեան մէջ պիտի մտնեն, կ'ունենան շատ չոր ու շատ բարակ փոշի մը որ մինակ հովերով կարելի է փոխադրել. իսկ անոնք որ միջատներու միջոցաւ պիտի ամուսնանան, կ'ունենան խոնաւ ու կպուն փոշի մը, որ մինակ միջատնե-

քու միջոցաւ տանիլ կարելի է: Այն ծաղիկները որ այս գործունէութեան համար հովերու կը կարօտին, գեղեցիկ գոյներ ու անոյշ հոտեր չեն ունենար, քանզի հովը զգացում չունի և հրապոյրի կարօտ չէ. իսկ անոնք որ միջատներու կարօտ են, կ'ունենան անոյշ հոտ, փայլուն գոյներ ու քաղցր մեղրանիւթ, որպէսզի իրենց բուրումով, գոյն ու մեղրանիւթով կարենան հրապուրել միջատները և այսպէսով իրենց սեռային յարաբերութիւնը կարելի ըլլայ. այս պատճառաւ ամեն տեսակ բոյսեր՝ միջատները իրենց հրապուրելու համար յաւէտ մրցման մէջ են:

Շատ ծաղիկներ ունենան միջատի մը միջոցաւ կրնան արգասաւորուիլ, բայց կան ալ ծաղիկներ՝ որ իրենց ամուսնութեան համար, լոկ այսինչ միջատի կը կարօտին և առանց անոր իրենց սերունդը գոյութիւն չը կրնար ունենալ. այս նազելի միջատը, թէ այն ծաղկին մէջ գտնուած սնունդին և թէ անոր հոտ ու գեղեցկութեան այնչափ սիրահարուած կ'ըլլայ որ այս ծաղիկը ուր որ ալ պահուած ըլլայ, զայն կը գտնէ ու անոր արգասաւորումը կարելի կ'ընէ:

Ստորին դասակարգի պատկանող կարգ մը բոյսեր ալ կան, որոնց ծննդական մասերը հողին տակ կը կը գտնուին, հոս ալ հողը՝ հովի պէս, այս տեսակ բոյսերու արգասաւորման միջոց կ'ըլլայ:

Ահաւասիկ այս է բոյսերու սեռային յարաբերութեան հակիրճ պատմութիւնը. կարծեմ հիմայ կը տեսնես որ սեռային յարաբերութիւնը կամ սէրը՝ բուսական աշխարհի մէջ ի՞նչ պարզ, ի՞նչ սքանչելի եղանակով մը տեղի կ'ունենայ: Բնութիւնը այս գործունէութիւնը ապահովելու համար անհաւատալի զոհողութիւն-

ներ ըրած է, չէ զլացած բան մը որ կարելի է ընել ։
Բոյսերու ամենաթանկագին ու ամենագեղեցիկ մասերը՝
այսինքն ծաղիկ, պտուղ ու հունտերը՝ այս նպատակի
համար յատկացուած են ։ Քու ամենօրեայ սնունդդ
կազմող բազմատեսակ հացահատիկներ, բրինձ, ցորեն
և արմտեաց մէն մի հատիկը այս գործողութեան կրկ-
նումովը քեզի համար պատրաստուած են ։

Սիրելի տղա՛ս, դուն ալ մարդկային ընկերու-
թեան գեղեցիկ մի ծաղիկն ես, դուն ալ մեր քաղցրա-
համ ու անուշահոտ պտուղն ես, բնութիւնը քու մէջդ
ալ առնական բուրումներ գետեղած է, զորս պարտիս
Նախախնամութեան նպատակին ծառայեցնել, պէտք չէ
որ զանոնք անգիտակցաբար չարաչար գործածես ու
դուն քեզի վնասես, պէտք չէ՝ որ զանոնք մսխես
առ ոչինչ ։

ՍԵՌԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կենդանիներու մէջ ալ սեռային յարաբերութիւնը
այնչափ պարզ է, որչափ բուսական աշխարհի մէջ ։
մինակ թէ հոս աւելի զգացում ու աւելի ազնուացում
մը կը նշմարուի ու բնազդումները մեծ դեր մը կը խա-
ղան ։ Արգասաւորման ժամանակը գարնան մի քանի
ամիսներուն յատկացուած է ։ այս կարճ ժամանակամի-
ջոցին մէջ սեռային յարաբերութիւնը կամ ուղղակի էգ

Ա արուներու միացումով կամ բոյսերէ ոմանց պէս այս
յարաբերութիւնը հեռուէն հեռու տեղի կ'ունենայ: Ստո-
րին դասակարգէն ծովային կենդանիներ ձուեր ածելով
կը բազմանան. այս ձուերը երբեմն մայր կենդանիի
արգանդին մէջ, երբեմն ալ ածուելէն վերջը դուրսը՝
արուներու առնական հեղուկի միջոցաւ կ'արգասա-
ւորուին:

Ծովերու մէջ շատ տեսակ ձուկեր կան, որոնք
իրենց նոր սերունդը ծովերու վտանգներէն ազատելու
բնազգումով ամէն տարի իրենց ձուերը ածելու համար
գաղթելու սովորութիւնը ունին: Ասոնք դարունը գա-
ուն պէս այս բնազգումէն մղուելով՝ գետերու հոսանք-
ներէն գէպի վեր միլիոններով կը ճամբորդեն, յոր-
ձանքներու ու հոսանքներու դէմ կը մաքառին, մինչեւ
անգամ ջրվէժներէն վեր կը ցատկեն և հազար տեսակ
դժուարութիւններէ վերջ, կը գտնեն խաղաղ վայր մը
ուր ժայռերու խոռոչներուն մէջ կը դնեն իրենց ձուերը:
Արու ձուկեր երկու կերպով կ'արգասաւորեն այս ած-
ուած ձուերը. կամ ուղղակի զանոնք կը գտնեն ու ա-
նոնց վրայ կը թափեն իրենց սերմը, կամ միլիոններով
սաղմնային բջիջներ պարունակող իրենց արական սերմը
գետի ջուրերուն մէջ հոսանքն ի վար կը թափեն առա-
տապէս և այսպէսով ուր որ ձուեր կան զանգուածով
կ'արգասաւորուին: Մի քանի օրուան ընթացքին նորա-
ծին ձուկեր երեւան կ'ուզան որոնք կարճ ժամանակին
մէջ չափահաս ըլլալով հոսանքն ի վար դիւրութեամբ
կը վերագառնան ծովը՝ իրենց բնավայրը: Շատ զար-
մանալի է դիտել ձուկերու այս մեծ ձեռնարկն ու զո-
հողութիւնը, այս արկածալի ճամբորդութեան միջոցին
այս ձուկերու մեծ կարաւանին կէսը ճամբաներու մէջ

կը ոչնչանան. անոնք այս ամէնը առ ոչինչ կը համարեն միայն թէ իրենց ապագայ սերունդներու գոյութիւնը ապահովուած ըլլայ:

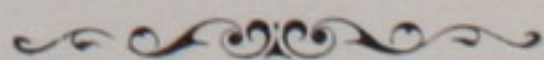
Թռչուններու մէջ նոյնպէս տեսնուած գաղթելու սովորութեան կարեւոր դրդապատճառը, իրենց նոր սերունդեան հանգիստն ու սնունդը ապահովելու համար յարմար վայրեր որոնել եղած է: Կենդանաբանական աշխարհի սանդուխներէն ուշափ վեր բարձրանաք, սեռային զգացումը, նորածին ձագերը հոգալու տենչը այնչափ աւելի նշմարելի կ'ըլլայ: Չուկեր շատ չեն հոգար իրենց ձագուկները, մասնաւոր բոյներ չունին. իսկ թռչունները իբրեւ բարձրագոյն դասակարգ մը՝ կը հոգան իրենց նորածինները. կը կերակրեն զանոնք, կը գուրգուրան անոնց վրայ, մինչև որ անոնք իրենք զիրենք հոգալու վիճակի հասնին:

Չորքոտանի կենդանեաց մէջ սեռային յարաբերութիւնը աւելի բարձր մակարդակ մը ունի, բնագոյումի հետ ուղեղն ու սիրտն ալ մասամբ ունին իրենց բաժինը. անոնք ընտանիք կը կազմեն արու և էգ միասին կ'ապրին, իրենց նորածինները կը ծծցնեն և այսպէսով իրենց մարմնոյն կենսատու հեղուկներէն անոնց բաժին հանելով՝ մեծ գոհողութիւն ու անուրանալի սէր մը ցոյց կուտան. զանոնք վտանգներու առջև պաշտպանելու համար կատաղի դիմադրութիւններ ընելէ զատ, շատ անգամ ձագուկներուն սիրոյն համար իրենք զիրենք ալ կը զոհեն: Որսորդներու վկայութիւնը այն է որ, որսալու համար, ձագուկներ ունեցող էգերը ամենավտանգաւոր ու ամենակատաղի են. էգ առիւծը ու էգ արջը ասոր օրինակներ են:

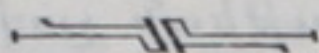
Դուն, այս տողերը կարդալով լաւ հասկցար որ

կենդանական աշխարհի մէջն ալ, այս յարաբերութիւնը շատ պարզ ու անմեղ երևոյթ մըն է, որ կը ծառայէ սերունդներու ապագայ գոյութեան: Բոլոր արարածները՝ այս կէտ նպատակի համար ինչ անհուն զոհողութիւններ կ'ընեն: Ինչ սքանչելի կերպով օդը, ջուրը, մինչև անգամ հողը՝ այս յարաբերութեան իրագործման միջոց կը հանդիսանան: Բնութեան մէջ չիկայ բան մը որ սեռային յարաբերութեան չափ անմեղ, անոր՝ չափ պարզ ու անոր չափ մաքուր ըլլայ. հոն չիկայ չարաչար գործածում, հոն չիկայ զեղծում: Շատ ցաւալի է որ մենք մարդիկս այս յարաբերութիւն ու զգացումը չարաչար գործածելով՝ բնականը անբնական, անմեղը մեղաւոր ու մաքուրը պիղծ ըրած ենք:

Մեր անկեղծ փափաքն այն է որ, քու սրտիդ մէջ արթնցած կամ արթննալիք այս սիրոյ զգացումը՝ մնար անբիծ ու պայծառ ինչպէս որ է բնութեան մէջ: Քեզի համար չիկայ բան մը աւելի թանկագին և աւելի նշուիրական՝ քան ապրիլ մաքուր ու ազնիւ, մինչև ամուսնութեանդ օրը՝ այն ատեն մինակ պիտի կարենաս վայելել ընտանեկան սուրբ խորանին իրական երջանկութիւնը: Կը գտնուին կարգ մը մարդիկ որ այս սեռային զգացումները կ'անարգեն զանոնք « անասնական կիրքեր » յորջորջելով. այսպիսիներ՝ անդիտակցաբար կ'ուզեն ակնարկել սիրոյ զեղծումները ու չարաչար գործածումները. այո՛, չարաչար գործածուած սիրոյ անպուսպ ու անտաշ զգացումները՝ շատ բիրտ ու շատ տրգեղ ձևեր կրնան առնել, բայց մենք այս զգացումը կը սիրենք նկատել մաքուր ու ազնիւ փափաք մը, ինչպէս որ է բնութեան մէջ և աչքի առջև ունենալով՝ պարզութեան նշան վարդն ու շուշանի սեռային զգացումները պիտի համարձակէինք զայն « բուսական սէր » անուանել ոչ թէ « անասնական կիրքեր »:

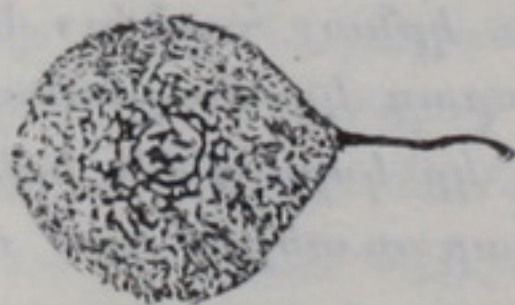
Ծ Ն Ն Դ Ա Բ Ե Ր ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Բնութեան պատմութեան մէջ ծննդաբերութիւնը՝ միշտ ամենայարդելի ու ամենապաշտելի հոգ մը եղած է. կեանքի բոլոր գործառնութիւնները այս կեդրոնին շուրջը դարձած են: Ծննդաբերութիւնը ուրիշ բան մը չէ, բայց կեանքի կամ գոյութեան շարունակութիւնն է. ծնանող կեանքերու միջև ընդհատում չիկայ բնաւ, ոեւէ մի արարած, իր մարմնէն կենդանի բջիջ մը կ'արտադրէ, այս նորածին բջիջը յարմար պարագաներու տակ կը մեծնայ ու կը զարգանայ, նա ալ իր կարգին՝ մեռնելէն առաջ, ապրող ուրիշ բջիջի մը ծնունդ կուտայ, այսպէսով կեանքը յաւէտ կը փոխանցի մէկէն միւսը: Ուստի քու կեանքդ ծնողացդ ու նախնեացդ կենաց շարունակութիւնն է: Ծննդաբերութիւնը՝ ըլլայ բուսական, ըլլայ կենդանական աշխարհի մէջ, գրեթէ նոյն եղանակով տեղի կ'ունենայ, այն է արգասաւորման միջոցով:

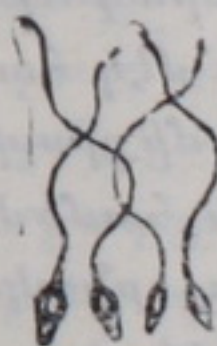
Արգասաւորում, այս կարեւոր երեոյթը՝ երկու սեռերէ արտադրուած մէյ մէկ կենդանի էակներու իրարու հետ միացման մէջ կը կայանայ. այս կենդանի էակները սաղմային բջիջներ կը կոչուին. այս երկու սեռերու սաղմային բջիջները, կարծես իրարու ամբողջացուցիչ մասերը կը կազմեն և զիրենք իրարու մօտ քարշող մագ-

Նիսականութիւն մը ունին իրենց մէջը: Թուով շատ ցանցառ գտնուող իգական սաղմային բջիջները գտնուող համար, բիւրաւոր արագաշարժ արական սաղմային բջիջներ, երբեմն օրերով կը վազեն, վերջապէս ասոնցմէ մէկը կը գտնէ իգական բջիջը և անոր մէջը մտնելով կը կորսուի անոր մէջ, ահաւասիկ այս երկու բջիջներու միացումով արգասաւորուած նոր բջիջ մը կազմուած է, նոր կեանք մը սկսած է, ծնունդը՝ կատարուած իրողութիւն մըն է: Այս արգասաւորման գործողութիւնը, ստորին կենդանեաց մէջ շատ անգամ մարմնէն դուրսը տեղի կ'ունենայ. նորածիններ առջի օրէն իրենք զիրենք հոգալու ու իրենք զիրենք զարգացնելու ստիպողութեան տակ կը գտնուին. իսկ բարձրագոյն կենդանեաց մէջ այս միացումը մայրական մարմնոյն մէջ կը պատահի և նոր սկսած կեանքը կտրճ կամ երկայն ժամանակ մօր որովայնին մէջ կը հոգացուի ու կը մեծնայ:

Նօ 3

Իգական սաղմային բջիջը՝ որու մէջ արականը մտնելու վրայ է:
(200 անգամ մեծցուած)

Նօ 4

Սրական սաղմային բջիջներ
(200 անգամ մեծցուած)

Միաբջիջ արարածները՝ այսինքն՝ միքրոպներու ընտանիքը՝ էակներու ամենաստորին դասակարգը կը

կաղմեն, ասոնց մէջ սեռի տարբերութիւն, հետեւաբար արգասաւորում չիկայ. ծննդաբերութիւնը շատ պարզ եղանակով մը՝ այսինքն ինքնաբաժանմամբ տեղի կ'ու- նենայ: Միքրոպի մը մարմինը մէջտեղէն երկուքի կը բաժնուի և այս երկու մասեր երկու միքրոպներ կ'ըլ- լան, ասոնք ալ իրենց կարգին կրկին երկուքի կը բաժ- նուին և այս գործողութիւնը կը շարունակուի յաւէտ: Կան նաև միքրոպներ որոնց մարմնոյն մէջ ծննդաբե- րութեան ժամանակ երեք կամ աւելի կէտեր նշմարելի կ'ըլլան, քիչ վերջը միքրոպը կը պայթի և իր մէջէն այս կէտերը իբրև նորածին միքրոպներ դուրս կուգան:

Ինքնաբաժանմամբ բազմացող միքրոպներու հա- մար, քեզի շատ ծանօթ օրինակ մը կ'ուզեմ տալ, խը- մորի միքրոպն է այն. խմորումը տեսակ մը միքրոպ- ներու միջոցաւ կատարուած քիմիական գործողութիւն մըն է, որ ամէն օր մեր հացերը շինելու համար կը գործածենք. այս միքրոպները յիշուած եղանակով սար- սափելի արագութեամբ կը բազմանան. մի քանի ժամ- ուան մէջ մէկ հատը, միլիարներու կրնայ հասնիլ: Այս տեսակէն միքրոպներ թէև շատ արագ կը բազմանան, բայց նոյն համեմատութեամբ ալ կը կորսնցնեն իրենց կեանքերը. բնական մահով, զիրար ուտելով կամ ու- րիշներու կեր ըլլալով կ'ոչնչանան:

Բուսական աշխարհի մէջ սերմերը կամ հունտերը, արգասաւորուած իգական սաղմային բջիջներն են. աս- նոնք նորածին բոյսեր են որ յարմար պարագաներու տակ ծլելու ու մեծնալու յատկութիւնը ունին: Սերմե- րը իրենց պատկանած բոյսին կատարեալ պզտիկ նը- մոյշներն են, ինչպէս որ գառնուկը ոչխարի մը նմոյշն է: Կաղնի ծառին սերմը՝ իր մէջ կը պարփակէ շատ

փոքրիկ կաղնիի ծառ մը, որ ունի երկու տերևներ բուն
մը և արմատ մը. նոյն տարրական մասերէ կը բաղկա-
նան նաև բոլոր բոյսերու սերմերը, այնպէս որ կաղնի
ծառին մէկ ճիւղը առնել ու հողին մէջ տնկել կամ ա-
նոր սերմը առնել ու հողին մէջ դնել նոյն գործո-
ղութիւնն է:

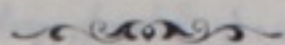
Բազմաճնութիւնը՝ ստորին դասակարգի պատկա-
նող բոլոր կենդանեաց և բոյսերու մասնաւոր մի-հան-
գամանքն է. ծովային սողուններ, գորտեր, միջատներ
և ձուկեր անհաւատալի կերպով բազմածին են, ամէն
մի ծննդաբերութեան հարիւրներ, հազարներ կը ծնանին.
դասակարգերը քանի բարձրանան ծնունդներու թիւը
այնչափ կը պակսի, այնպէս որ բարձրագոյն դասակար-
գի չորքոտանիներ և մարդկային ցեղը ընդհանրապէս
մէյ մէկ հատ կը ծնանին: Ստորին դասակարգի կեն-
դանեաց նորածիններուն կեանքը սպառնացող այնչափ
չատ վտանգներ ու պարագաներ կան՝ որ բնութիւնը մի-
նակ բազմաճնութեամբ անոնց սերունդներուն գոյու-
թիւնը կրցած է ապահովել, անոնք այսչափ առատ նո-
րածիմներ ունենալով հանդերձ՝ անոնցմէ շատ քիչեր
չափահասութեան ժամանակին հասնելու բաղդը կ'ունե-
նան: Բնութեան մէջ շատ կենդանիներ կան, որոնք եթէ
իրենց ծննդեան համեմատութեամբ բազմանային մարդ-
կութեան համար աղէտ մը պիտի ըլլային: Թերևս լը-
սած ես կարգ մը մակաբոյժ միջատներու վրայ, որոնք
մեր սնունդը կազմող բոյսերու վրայ կ'ապրին ու զա-
նոնք թէ ուտելով թէ հիւանդացնելով կը փճացնեն.
Եթէ այս վնասակար միջատները՝ թռչուններու միջոցաւ
չմեռցուէին, վստահաբար մարդկային ցեղը՝ մի քանի
տարիներ վերջը ուտելու սնունդ չկարենալով գտնել,

սովամահ պիտի ըլլար ու ոչնչանար, ուրեմն մեր կեանքը որչափ կը պարտինք թռչուններու: Բնութեան մէջ կան կարգ մը միջատներ որոնց կենաց ամբողջութիւնը կարծես ծննդաբերութենէ կը բաղկանայ. անոնք աշխարհ գալէն քիչ վերջը կը յղանան և ծննդաբերութեամբ հարիւրաւորներ ծնանելէ անմիջապէս վերջը կը մեռնին:

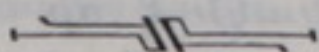
Ստորին դասակարգի կենդանիներ ձուեր ու հաւկիթներ կը ծնանին, այս նորածին էակները շատ նախնական վիճակի մը մէջ են, ընդհանրապէս չեն հոգացուիր և իրենց բաղղին թողուած են, այս պատճառաւ անոնց մեծամասնութիւնը կը փճանան: Չորքոտանի կենդանիներ՝ կատարելագործուած ու կենդանի նորածիններ կ'ունենան. ասոնք ժամանակ մը իրենց մօր արգանդին մէջ, իրենց մօր արիւնով կը սնանին ու կը մեծնան. աշխարհ գալէն վերջն ալ իրենց մօր միջոցաւ կը հոգացուին կը սնանին ու կը պաշտպանուին. միւսներուն պէս բնութեան անագորոյն հոգածութեան չեն թողուած ու այս պատճառով ասոնց կեանքը աւելի ապահովուած է:

Այս տողերը կարգացող տղա՛ս, դուն ալ կենսաբանական տեսակէտով այս կանոնի բացառութիւն մը չես կազմեր, քու գոյութիւնդ ալ մօրդ արգանդին մէջ ծնողացդ սաղմային բջիջներու միացումովը սկսած է, ինը ամիսներ հոն մօրդ արիւնով սնանելէ վերջ, աշխարհ եկած ես. այնպէս որ քու գոյութեանդ թուականը՝ ծննդեանդ թուականէն ինը ամիսներ աւելի է: Քու գոյութեան օրէդ մինչև հիմա բնութիւնը քեզ կը զարգացնէ ու կը ծաղկեցնէ ամէն տեսակէտով, որպէսզի դուն ալ օր մը արական ցեղի կատարեալ ու չափահաս

մի նմուշը ըլլաս և այր մարդու վայել կերպով ստանձնես անոր բոլոր պարտականութիւնները :

ԱՐԲՈՒՆՔԸ

Մարդիկ և կենդանիներ ունին մանկութեան ժամանակամիջոց մը, որու կը յաջորդէ արբունքի ժամանակամիջոցը. մանկութեան ժամանակը կեանքի երկայնութեան հետ միշտ համեմատական եղած է. այն արարածները որոնք երկայն կեանք մը կ'ապրին, կ'ունենան նաև երկայն մանկութեան ժամանակ մը. անոնք որ կարճ կեանք մը ունին կ'ունենան կարճատև մանկութեան օրեր : Նապաստակի մը համար մանկութեան ժամանակը մի քանի ամիսներ, ձիու մը համար երկու երեք տարիներ, իսկ մարդու մը համար տասներկու տասներեք տարիներ կը տևէ :

Արբունքի տարիքը հասած արու կենդանիներու մէջ յանկարծակի յեղաշրջում մը կ'սկսի, քանզի բնութիւնը գիրենք տիպար արուներ ընելու ձեռնարկած է, որպէսզի սեռային յարաբերութեամբ էգերը արգասաւորելու կարող ըլլան : Ասոնք արագ արագ զարգանալու կ'սկսին, կը գլորնան, կը գեղեցկանան ու կ'ուժոյնան, մազերը կամ փետուրները կ'երկնան ու իրենց մորթէն արտադրուած իւղով մը կը յղկուին, իրենց մարմնոյն բոլոր գոյները աւելի փայլուն ու աւելի ուշագրաւ կը դառնան, ցուլն ու այծեամբ եղջիւրներ կը հանեն ու կատաղի բնոյթ մը կ'ստանան : Ընդհանրապէս ամէն

ցեղ իրեն յատուկ առնական հոտ մը արտադրելու կ'սկըսի որ էգերու համար հաճելի է և զանոնք հրապուրելու կը ծառայէ. մուշկ ըսուած այն թանկարժէք ու խիստ անուշահոտ նիւթը՝ որ տեսակ մը եղջերուի արական անդամէն կը հանուի այս արբունքի արտադրութիւններէն մինն է:

Արբունքի ժամանակն է որ օրն ի բուն կ'երգեցնէ բանաստեղծի սիրահար սոխակը ու երկրագործի սիրուն արտոյտը. այո՛, արբունքի սիրային զգացումներն են որ կը լեցնեն բնութիւնը գարնան ճռուղղումներով ու ճլվումներով. արբունքի ժամանակը բնութեան մրցման ժամանակն է, հոն հազար ու մէկ տեսակ արսւներ, հազար ու մէկ տեսակ միջոցներով էգերը հրապուրելու համար կը մրցին իրարու հետ: Բնագէտները մեզի լուր կուտան որ դեռ բնութեան մէջ, մեր լսածներէն շատ աւելի սքանչելի եղանակ ու նուագներ կան, զորս չենք կրնար լսել, քանզի անոնք օդային խաւերը այնչափ արագ կը թրթռացնեն որ մեր ականջները զանոնք մեզի հաղորդելու համար անկարող կը մնան:

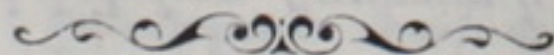
Բուսական աշխարհն ալ իր կարգին երբէք չպակսիր տօնելու այս պճնահանգէսը, նա ալ ունի իր մանկութեան ժամանակը ու արբունքի պատմութիւնը, հոն ալ բնութիւնը կը թափէ իր վերջին ճիգը այս ուղղութեամբ, անշուշտ հոն ալ կան շատ զգացումներ ու շատ հրապոյրներ որ գաղտնիք են մեզի տակաւին: Յիրաւի ի՞նչ սխրալի է կարենալ լսել ու կարենալ տեսնել, գարնան արբունքի բնութիւնը՝ իր գեղեցկութիւններով իր երգերով, իր հոտերով, իր գոյներով և իր ամէն բաներով. ասոոց ամէնքն ալ բնութեան իր կէտ նպատակին հասնելու համար կատարած նախապատրաստութիւններն են:

Արբուճքի ժամանակը բնութեան մէջ բաժանման
ժամանակն է, արբուճքի հասած կենդանիներ կամաց
կամաց կ'սկսին հեռանալ իրենց մայրենի բոյներէն, ալ
կ'ուզեն ըլլալ տղատ և ինքնագլուխ, չեն ուզեր ապաս-
տանիլ իրենց մօր թեերուն կամ բազուկներուն տակ,
կը փափաքին իրենք ալ շինել տեղ տուն և ընտանիք:
Յիշէ որ, արբուճքի ժամանակը քու մէջդ ալ բնակա-
նաբար արթնցուցած է նոյն զգացում ու գաղափարնե-
րը, դուն ալ շատ անգամ կ'ուզես բացաւալիլ տունէն,
կ'ուզես մշակել նոր յարաբերութիւններ, կը սիրես եր-
թալ ու գտնել մտերիմ ընկերներ և ընկերուհիներ,
այս ժամանակը քեզի համար կարեւոր, բայց վը-
տանգաւոր ժամանակ մըն է. ուշադրութիւն ըրէ որ
բարի ընկերներ գտնես և լաւ յարաբերութիւններ մը-
շակես. հոգ տար որ քայլերդ շիտա՛լ ու ընտրութիւն-
ներդ ուղիղ ըլլան. այս պահուն առնուած սխալ ըն-
թացք մը բոլոր կեանքդ կրնայ փճացնել:

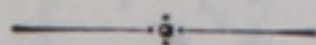
Արբուճքի ժամանակը տղու մը համար տատներէք
կամ տատնըչորս տարեկան հասակին մէջ կ'սկսի ու կը
շարունակէ մինչև տասնըութերորդ տարիքը, այս տա-
րիներուն մէջ մեծ յեղաշրջում կը պիտի անցնես, քու
մէջդ ալ ծննդական կարողութիւններ ծաղկելու պիտի
սկսին, բոլոր բնութեան մէջ տեղի ունեցող փոփոխու-
թիւնները քու վրադ ալ պիտի կրկնուին, մինակ թէ
քուկդ անոնցմէ շատ բարձր ու շատ նշանակալից են:
Արբուճքի հասած առողջ տղու մը մարմինը՝ ոսկորնե-
րէն մինչև մազերը, մէկէն ի մէկ զարգանալու մեծնա-
լու կ'սկսի, հասակը արագ արագ կ'երկնայ, մօաննե-
րը մեծ ծաւալներ կ'առնեն, ձայնը խրոխտ ու արական

կը դառնայ, երեսի ու մարմնոյն տարբեր վայրերը մազեր կը բուսնին, մտային կարողութիւնները կը սրանան ու կը հասունանան, նա խիզախ, քաջ ու ձեռնարկող ըլլալու կ'սկսի, իր մէջը դէպի գեղեցիկը, դէպի բարին, դէպի ազնիւը մասնաւոր միտումներ կ'արթննան: Արբունքի հասած պատանի մը իր մարմնոյն մէջ սկսած մեծ զարգացում ու փոփոխութիւններու պատճառաւ ուրիշ ուէ՛ ժամանակէ աւելի պէտք է հոգ տարուի, նա պէտք է լաւ սնունդ առնէ, ութը-ինը ժամեր քնանայ, ամէն օր պէտք է մաքուր օդ ծծէ և գոնէ օրական ժամ մը խաղայ ու մարզանք ընէ, որպէսզի բնութիւնը իր ձեռնարկած արբունքի գործունէութիւնը կարենայ յաջողցնել: Արբունքի ժամանակը ձայնի փոխանցման ժամանակը ըլլալուն պատճառաւ խոչափողը մասնաւոր կերպով խնամուելու է. ձայնի փոփոխման նշանները երեցած օրէն սկսեալ մինչև տարի մը շատ երգել ու բարձր ձայնով կանչել այս գործիքի խանգարումը կրնայ պատճառել. ուստի կատարելագործուելու համար անոր պէտք եղած առիթը ընծայուելու է:

Ահաւասիկ բնութիւնը քեզ ալ այս ամէն միջոցներով կը պատրաստէ ըլլալու նմոյշ այլ մարդ մը, որպէսզի առնական կորովով մը կարողանաս ստանձնել անոր ծանր պատասխանատուութիւնները, ըլլայ սեռային յարաբերութեանց մէջ, ըլլայ կեանքի ուրիշ գործառնութեանց մէջ: Դուն ալ պարտիս ըլլալ ազնիւ սիրող մը, պարտիս ըլլալ հերոս պաշտպանն ու նեցուկը իգական սեռին ու տկարին, պարտիս ըլլալ աննկուն կամքով ու ազնիւ հոգւով:

ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

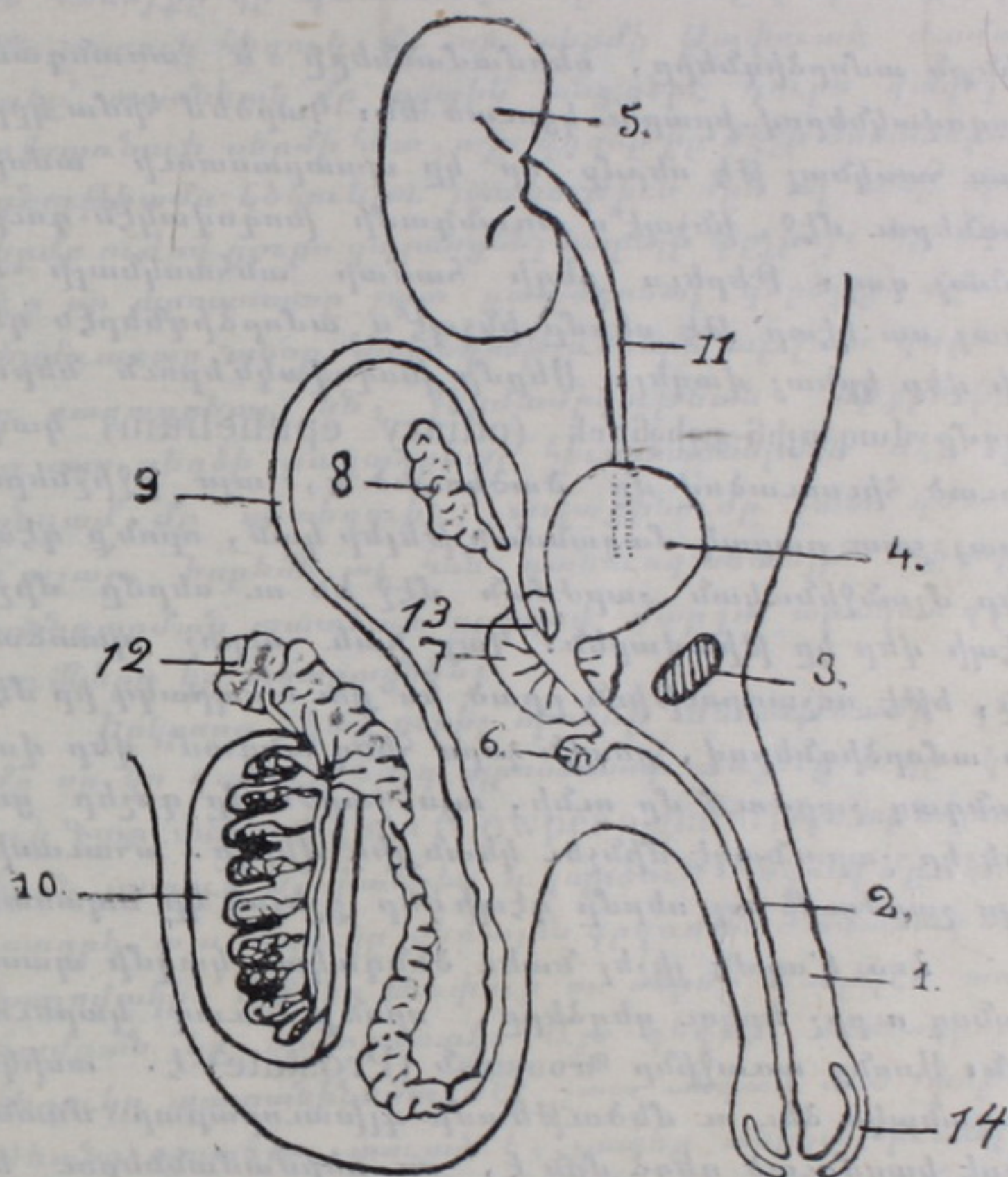

Ձեզմէ ամէն մէկը պէտք է գիտնայ իր ծննդական գործարաններու մասին, ինչպէս գիտէ իր սրտին, իր ստամոքսի և իր աչքերու վրայով. այս ծանօթութիւնը կարծուածէն շատ աւելի կարեւոր է. քսնզի այս գործարանը մարմնաշին զարգացման և բարոյական ազնւացման հետ այնչափ սերտ յարաբերութիւն մը ունի որ զայն անտեսել մեծ սխալ մըն է:

Իգական ծննդական գործարանները մեծ մասամբ մարմնոյն մէջը զետեղուած են, իսկ արական գործարանները մեծ մասամբ դուրսը դրուած են. այս վերջինը այնպիսի տեղ մը կը գրաւէ և այնպիսի առաձգական ու լարծուն հիւսուածներէ շինուած է, որ ի բնէ արտաքին վտանգներու դէմ լաւ պաշտպանուած է: Արական գործարանները կը բաղկանան երկու հաւկիթներէ, որոնք տուարակէ մը կախուած են և ամորձիզներ կը կոչուին. ամորձիզներու վերեւը կը գտնուի առանդամը, որ ոչ ալ ինչ է, բայց խողովակ մը՝ որ միանգամայն մէզը և արական սերմը դուրս թափելու կը ծառայէ. այս խողովակը շրջապատուած է երակներու մասնաւոր հիւսուածով մը, որու պզտիկ խցիկները արեամբ լեցուելով՝ նա կարծր ու կանգուն վիճակ մը կրնայ առնել այս երեւոյթը ոնէ սեռային գրգռման ժամանակ կրնայ պատահիլ: Առանդամի ծայրը շատ զգայուն և փափուկ հիւսուածներէ շինուած ըլլալուն պատճառաւ ի բնէ մորթի ծալքով մը (prepuce) պահպանուած է, հոն կը

գտնուին նաև հարիւրաւոր պզտիկ գեղձեր, որոնցմէ շարունակ ճերմակ նիւթ մը կ'արտադրուի, այս պատճառաւ առանդամը ամէն օր մաքրուիլ կը պահանջէ: Բոլոր պատանիներ այս մաքրութեան մասնաւոր խնամք տանիլը կանուխէն պէտք է սորվին, քանզի հոն հաւաքուած անմաքրութիւնը՝ յաճախ բորբոքում ու քերուիլ կը պատճառէ և այսպէսով զանոնք մոլութեան մը կրնայ ենթարկել, որու մասին քիչ վերջը պիտի խօսինք: Վերոյիշեալ մորթի ծալքը՝ առանդամի կարևոր մի մասը կը կազմէր այն ատեն, երբ մեր նախահայրերը վայրենի վիճակի մը մէջ բոլորովին մերկ կը պտտէին: այժմ մեր բոլոր մարմինը հագուստներով պաշտպանուած ըլլալով՝ այս մորթի ծալքին թլփատման գործողութեամբ վերցուիլը, շատ մը դժուարութեանց առջևը կրնայ առնել:

Ամորձիգները՝ և առանդամը՝ երկու երեք միլիմէթր լայնութիւն ունեցող բարակ խողովակներով իրարու կցուած են: Այս խողովակները սերմի խողովակներ (vas) կը կոչուին և ամորձիգներու վերի ծայրէն ծագում առնելով՝ անոնց կողին վրայ կրկին և կրկին կը գալարուին և էրիտիտիմիա (epididymis) ըսուած պզտիկ գունտը կը գոյացնեն: Այս գալարումները եթէ բացուելու ըլլան սերմի խողովակներու երկայնութիւնը քսան ոտնաչափի կը հասնի. ասոնք դէպի վեր երկրննալով որովայնին մէջ կը մտնեն և մէզի ամանին ճիշդ ներքևը գտնուող զոյգ մը պարկերու մէջ կը վերջաւորուին, որոնք սերմամաններ կը կոչուին: Սերմամաններն ալ իրենց կարգին մէջ մէկ կարճ խողովակներով առանդամի խողովակին ետևի մասը կը բացուին: Այս կերպով բոլոր ծննդական գործարաններու կազմը, այ-

Նօ 5

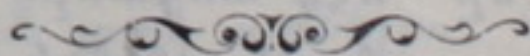
1. Արական անոգամբ: 2. Մէզի խողովակը: 3. Բիւլակիսի ոսկորը: 4. Մէզի ամանը: 5. Երիկամունքը: 6. Փառքերեան գեղձը: 7. Պրոստատի գեղձը: 8. Սերմամանը: 9. Սերմի խողովակը (vas): 10. Ամորձիգը: 11. Երիկամունքի մէզի խողովակը: 12. Էփիտիտիմիս (Epididymis): 13. Ճայտեցուցիչ խողովակը (Ejaculatory duct): 14. մորթի ծալքը (prepuce).

սինքն ամորձիգները, սերմամանները և առանդամը խողովակներով իրարու կցուած են: Կարծեմ հիմա կըր-
նաս հասկնալ թէ սերմը՝ որ կը պատրաստուի ամոր-
ձիգներու մէջ, ինչպէ՞ս առանդամի խողովակէն դուրս
կրնայ գալ: Թերեւս քեզի համար անհասկնալի կը
մնայ սա կէտը՝ թէ սերմը ինչպէ՞ս ամորձիգներէն դէ-
պի վեր կրնայ վազել: Սերմի խողովակն երուն ներսի
կողմը մազային բջիջներէ (ciliary epithelium) կազ-
մուած հիւսուածով մը ծածկուած է, այս բջիջներու
վրայ շատ բարակ մազանման թելեր կան, որոնք դէպի
վեր մշտնջենական շարժման մէջ են ու սերմը միշտ
դէպի վեր կը թիաւարեն: Կայ նաեւ ուրիշ պատճառ
մը, եթէ ուշադրութիւն ըրած ես քու տոպրակդ իր մէ-
ջի ամորձիգներով, բոպէն չորս հինգ անգամ վեր վար
դանդաղ շարժում մը ունի, այս շարժումը գիշեր ցո-
րեկ կը շարունակէ մինչեւ կեանքիդ վերջը. ահաւասիկ
այս շարժումն ալ սերմը դէպի վեր քշելու կը նպաստէ:

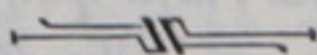
Հոս կ'արժէ յիշել նաեւ ծննդական կազմի պատ-
կանող ուրիշ երկու գեղձերը, որոնք նուազ կարեւոր
չեն: Ասոնց առաջինը Պրօստատէն (Prostate) է. ասիկա
շագանակի ձեւ ու մեծութեամբ գլխաւորաբար մսան-
ներէ կազմուած գեղձ մըն է, որ սերմամաններու եւ
մէզի ամանին մէջտեղը կը գտնուի. թէ սերմաման-
ներու և թէ մէզի խողովակները այս գեղձի մէջէն անց-
նելու ժամանակ զիրար կը խաչաձեւէն եւ իրարու կը
միանան, ինչպէս որ կը տեսնուի պատկերին մէջ: Սեր-
մամաններու կարճ խողովակը՝ որ պրօստատէի մէջէն
կ'անցնի կը կոչուի « ցայտեցուցիչ խողովակ » (ejacu-
latory duct) և կարեւոր դեր մ'ունի. հոս կը գտնուին
սեռային ջիւերը, որոնց վրայէն սերմի անցքը՝ սեռա-

յին հաճոյքը կը պատճառէ։ Պրոստատը կ'արտադրէ իրեն յատուկ հեղուկ մը՝ որ սերմի թափուած ժամանակը՝ տասնեակ մը պզտիկ անցքերէ դուրս վազելով կը խառնուի սերմի հետ, այս գեղձը իր մէջի մասններուն օգնութեամբ կծկուելու յատկութիւն մըն ալ ունի որով սերմը ուժով դուրս ցայտեցնել կարելի կ'ըլլայ։ Կը տեսնէք որ պրոստատը շատ բաղադրեալ գործիք մըն է, հետեւաբար անոր հիւանդութիւններն ալ շատ կարեւոր ու բաղադրեալ են, ջերմամիզութեան միքրոպները այս գեղձի բաղադրեալ հիւսուածներուն մէջ եթէ անգամ մը գետեղուին, ապաքինումը շատ դժուար կ'ըլլայ, երբեմն ալ հոն դնուող սեռային ջիւերու խանգարման պատճառ ըլլալով՝ մարդու արական զգացումները կը տկարացնեն։

Երկրորդ՝ կայ ուրիշ սիսեռի մեծութեամբ գեղձ մը որ կը գտնուի ճիշդ պրոստատի առջեւը և կը կոչուի Քաուպերեան գեղձ (Cowper's gland) այս ալ նոյնպէս իրեն յատուկ թափանցիկ և լպրծուն հեղուկ մը կ'արտադրէ, այս հեղուկը սեռային գրգռման ժամանակ մէզի խողովակին մէջ կը թափուի ու սերմի վազելէն առաջ ճամբան կը պատրաստէ։ Այս գեղձէն արտադրուած հեղուկը պատանիներու մէջ շատ անգամ մեծ շփոթութեանց պատճառ տուած է, շատեր անիկա հիւանդութիւն մը կամ սերմահոսութիւն կարծելով մտահոգ եղած են։ մինչդեռ անիկա ու է սեռային գրգռման ժամանակ արտադրուող բնական հեղուկ մըն է։

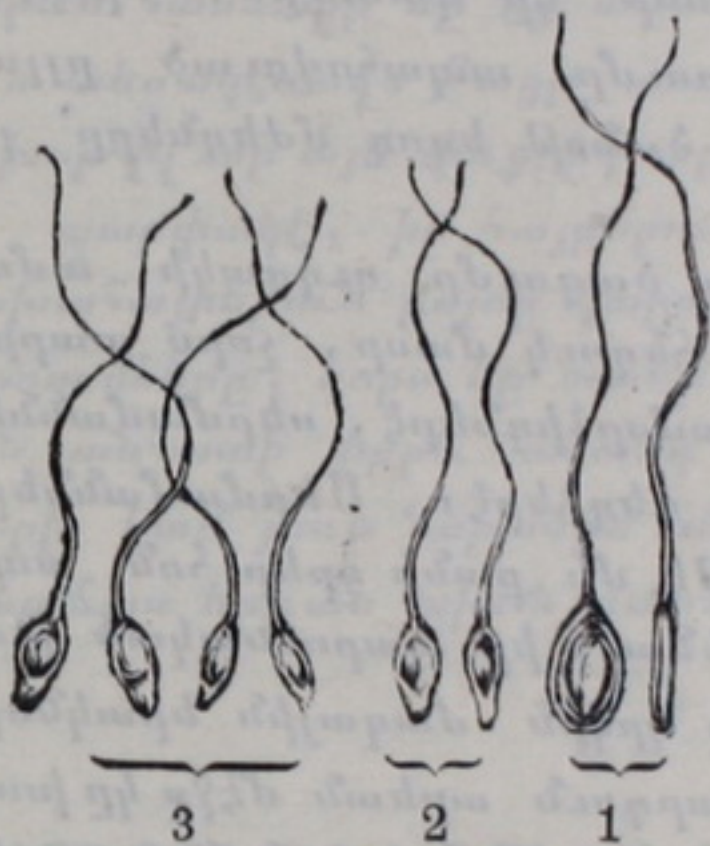
ՍԵՐՄԸ ԵՒ ՄԱՂՄԱՅԻՆ ԲՋԻՋՆԵՐԸ

Սերմը՝ որ կը պատրաստուի ամորձիգներու մէջ, կէս թափանցիկ ճերմակ հեղուկ մըն է և իր մէջ կը պարունակէ միլիօնաւոր արական սաղմային բջիջներ. այս հեղուկը օձապտոյտ սերմային խողովակներու մէջէն երկար ճամբորդութիւն մը ընելէ վերջ, սերմամաններու մէջ կը հաւաքուի. անիկա մարդկային մարմինի մէջ արտադրուած ամենաթանկագին հեղուկն է:

Արական սաղմային բջիջները աչքով տեսնելու համար շատ փոքր են. խոշորացոյցին տակը հարիւր անգամ մեծցնել պէտք է. իսկ իգական սաղմային բջիջը համեմատաբար շատ մեծ է, արականին գոնէ երեք հարիւր անգամը մեծ՝ անշարժ ու կլոր և պարզ աչքով տեսանելի է: Բոլոր կենդանիներու սաղմային բջիջները հիմնապէս իրարու յար և նման են: Այնպէս որ մողէսի մը, ձիու մը և մարդու մը արական սաղմային բջիջները գրեթէ նոյն բաներ են. անոնք ձեւով ճիշդ գորտի նորածին ձագուկներուն կը նմանին, զորս գարնան ժամանակ կայուն ջուրերու մէջ յաճախ տեսած ըլլալու ես: Ասոնք ունին ձուածեզլուիս մը ու երկայն պոչ մը, որու միջոցաւ շատ արագ շարժումներ կ'ընեն: Այնպէս հաշուելած է որ չափահաս մարդու մը մէկ անգամին թափուած սերմին մէջ այս սաղմային բջիջներէ երեսուն միլիօններ կը գտնուին: Ասոնց ամէն մէկը մարդ մը յառաջ բերելու կարողութիւնը ունի, եթէ նոյն թիւով իգա-

կան բջիջներ գտնել կարելի ըլլար. բայց բնդհանրապէս արգանդին մէջ մինակ մէկ հատ իգական բջիջ կը գտնուի և այս երեսուն միլիօնէն լոկ մէկ հատը այս իգական բջիջը գտնելով՝ անոր մէջը թափանցելու եւ մարդ մը կազմելու հաւանականութիւնն ու բաղդը կրնայ ունենալ. իսկ մնացածները կ'ոչնչանան:

Նօ 6

1. Նապաստակի սաղմային բջիջները
2. Կապիկներու սաղմային բջիջները
3. Մարդկային սաղմային բջիջները
500 անգամ մեծցուած

Նօ 7

Պզտիկ կաթիլ մը սերմ
խոշորացոյցին տակ
100 անգամ մեծցուած

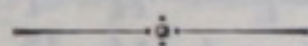
Բնութեան կարգադրութիւնները որքա՛ն զարմանալի են. մէկ հատ մարդկային կեանք պատրաստելու լոկ կարելիութեան համար երեսուն միլիօն բջիջներ կը զոհուին: Բնութեան մէջ միշտ այսպէս եղած է. թուով քիչ եղող իգական բջիջներու արգասաւորումը կատարեալ ապահովութեան տակ առնելու համար, արական տարրը՝ ու սերմը անհաւատալի առատութեամբ կը հայթայթուի: Բոյսերու մէջ այսպէս է. արական փոշիներ

րը այնչափ առատ կը պատրաստուին որ ոչ թէ միլի-
օններ, այլ միլիարներ անոնց թուոյն առջեւ աննշան
թիւեր կը մնան: Գարնան ժամանակ բոլոր մթնոլորտը
անոնցմով լեփ լեցուն կ'ըլլայ: Միջատներու դասակար-
գին մէջ կան ընտանիքներ, որոնց մէկ իգականին հա-
մար հարիւրաւոր արականներ կը գտնուին, որպէսզի
բոլոր էգերու արգասաւորումը ապահովուած ըլլայ.
այս տեսակին, քեզի շատ ծանօթ եղող միջատները՝ լաւ
օրինակ մը կրնան ըլլալ:

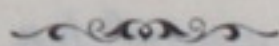
Սաղմային բջիջներու ծագումը ուղղակի ամոր-
ձիգներն են, բայց սերմի հեղուկ մասը, չորս տարբեր
տեղերէ կ'արտադրուի — ամորձիգներէ, սերմամաններէ
պրոստատ և Գաուբերեան գեղձերէ: Սերմամաններու
մէջ հաւաքուած սերմը եթէ մի քանի օրեր հոն սպա-
սելու պատեհութիւնը ունենայ, իր պարունակած թան-
կագին հիւթերէ մեծ մասը կրկին մազային երակներու
միջոցաւ կը ծծուին ու մարդուն արեան մէջը կը խառ-
նուին: Այնպէս որ մարդկային սերմի, կանոնաւոր ժա-
մանակամիջոցներով և բնական կերպով թափուելուն
կամ շուտ շուտ և անբնական կերպով դուրս թափուե-
լուն մէջայս մեծ տարբերութիւնը կայ որ առաջինը՝ ժա-
մանակ կու տայ, սրպէսզի բնութիւնը կրկին ծծէ սեր-
մի թանկագին մասերը ու օգտագործէ զանոնք մարմնի
զարգացման համար. իսկ երկրորդը՝ մեր մարմնոյն հա-
մար շատ կարեւոր եղող կենսական հեղուկները արագ
արագ կը մոխէ առ ոչինչ:

Մարդկութիւնը բոլոր դարերու մէջ, միշտ զար-
մանալի բաներու հտեւէ եղած է: Հին ազգերը ունէին
իրենց եօթը զարմանալիքները. նոր աշխարհը ունի իր
եօթն անգամ եօթը և աւելի՝ մեծ զարմանալիքները.
բայց մենք այն համոզումը ունինք որ աշխարհիս մէջ,

ամենազարմանալի միակ բանը այս արական կամ իգական սաղմային բջիջներն են։ Այս միաբջիջ՝ շատ փոքրիկ արարածը որ ինքնին այնչափ պարզ ու չնչին բան մը կ'երևի, ունի իր մէջ այնպիսի թագուն կարողութիւն մը, որով ինքզինքը կրնայ վերածել մարդ էակի մը, թերևս հանճարի մը որ անհունապէս բազադրեալ է ամէն տեսակէտով։ Բացի աստի, ալ աւելի զարմանալի է խորհիլ՝ որ այս փոքրիկ արարածը իր գոյութեան մէջ կը պարփակէ, իր հայրերուն, իր մամերուն, ու իր նախահայրերուն բոլոր կարողութիւն, սովորութիւն ու միտումները, զորս կը տանի իր հետը և կուտայ նորածին անհատի իբրև աւանդ։ Այս յատկութիւնները բարի կամ յուր նորածին անհատի կեանքին մէջ անպատճառ երևան պիտի գան։

ԱՄՈՐՁԻԳՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ԱՆԾԱՆՕԹ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր մարմնոյն մէջ տարբեր տեղեր զետեղուած տասնեակ մը փոքր ու մեծ գեղձեր կան, որոնց ամէն մէկը իր մէջը՝ կը պատրաստէ ներքին արտադրութիւն մը որ դուրս չվազէր, այլ ուղղակի մարդուս արեան մէջ կը խառնուի։ Այս գեղձերէ մեծամասնութիւնը՝ դուրսի հետ ուէ հաղորդակցութեան համար ելք մը կամ անցք մը չունին։ զորօրինակ սիւփրարէնալ (suprarenal), թհայրօյտ (thyroid), քէթուիթէրի (petuitary) գեղձերը որոնք մինակ ներքին արտադրութիւն ունին։ Բայց կան ա-

նոնցմէ մի քանի հատեր, ինչպէս լեարդը և պանկրէա-
սը (pancreas), որոնք արտաքին աշխարհի հետ կապ-
ուած են մասնաւոր ելքով մը. ունին թէ ներքին ու
թէ արտաքին արտադրութիւններ, որոնց առաջինը՝
ուղղակի մեր արեան կը խառնուի, իսկ երկրորդը դուրս
կը թափուի:

Գիտական յառաջգիմութեանց վերջին տարիներուն
մէջ հաստատուած իրողութիւն մըն է որ, մեր մտային,
ֆիզիքական և հոգեբանական զարգացում ու գործու-
նէութիւնը՝ լոկ այս ներքին արտադրութեանց կը պար-
տինք ու առանց անոնց մեզի համար չիկայ կեանք:
Այս գեղձերէ ունէ մէկուն խանգարումը մեզի համար
ուրոյն մահացու հիւանդութիւն մը կը նշանակէ: Թէև
այս գեղձերու ներքին արտադրութիւնները՝ իբրև գեղ,
կենդանիներու միւսնոյն գեղձերէն շատ դիւրութեամբ
կը հանուին ու զարմանալի յաջողութեամբ կը գործած-
ուին շատ մը հիւանդութիւնները բուժելու համար:
Բայց անոնց ինչ ըլլալը, անոնց քիմիական բաղադրու-
թիւնները, դեռ գիտութեան ծանօթ չեն ու թերևս շատ
տարիներ անոնք մեզի գաղտնիք մը պիտի մնան: Այս
ամէն տեսակ ներքին արտադրութիւնները Հորմոններ
(Hormones) կը կոչուին: Այս վերջին տարիներու ըն-
թացքին այնպէս հասկցուած է որ մարդոց բնութիւն-
ները՝ պաղարիւնութիւն, զգայնութիւն, քաջութիւն,
վախկոտութիւն, խոհունութիւն, հեռատեսութիւն և այլն
հիմնապէս այս գեղձերու ներքին արտադրութեանց ար-
դիւնքներն են: Շատ մը հանճարներ այս ներքին հորմոն-
ներու միջոցաւ ծագում առած են: Նաբուէօնը՝ Նաբո-
լէօնընող՝ այս գեղձերէ մի քանի հատերուն արտադրութիւնը
մեծութիւնը ու հետեաքար անոնց հորմոններուն առա-

տութիւնը եղած է:

Ամորձիւներն ալ՝ այս գեղձերու դասակարգին կը պատկանին. ունին երկու տեսակ արտադրութիւն, մէկը արտաքին որ իբրեւ սերմ դուրս կ'ուզայ, միւսը՝ ներքին որ շատ կենսական հորմոն մը մեր արեան մէջ կը խառնէ: Եթէ մանրէացոյցով ամորձիւներու հիւսուածները քննուի կը տեսնուի որ նա կը բաղկանայ երկու իրարմէ տարբեր մասերէ. առաջին մասը կը պատրաստէ ծանօթ սերմը, երկրորդ մասը կը բաղկանայ մասնաւոր բջիջներու խմբակներէ, որոնք գտնուելին անունովը Լեյսիկեան կղզիներ կը կոչուին. ահաւասիկ ասոնք կ'արտադրեն այս անծանօթ ներքին հորմոնը՝ որ մեզի համար խիստ կենսական է: Գիտութեան այս նոր ճիւղին մասնագէտները մեզի կը հաղորդեն որ ամորձիւներու հորմոնը մեր մարմնոյն ուրիշ բոլոր հորմոններու թագաւորն է. անոնց ներդաշնակ գործակցութիւնը՝ ամորձիւներու հորմոնով կարելի եղած է. նոյն իսկ ամորձիւները՝ սերմ պատրաստելու մղողը ու պատանիի մը մարմնոյն մէջ արբունքի մեծ յեղաշրջումը առթող ոյժը այս հորմոնն է:

Պզտիկ տղաքը իրենց յատուկ միտումներ ունին, որոնք շատ անգամ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն. անոնք՝ միշտ մեծնալու չափահաս մարդիկ ըլլալու համար սաստիկ փափաք մը ունին, եթէ իրենց տարիքը հարցնես, միշտ մի քանի տարի աւելի խօսելու կը փորձուին. կը սիրեն միշտ իրենք զիւրենք զօրաւոր ցուցնել ու մեծ մեծ ջարդել, կ'ուզեն ամէն հանդիպողին հետ գօտեմարտիլ ու յաղթել: Իրեն եթէ հարցնես ապագային ի՞նչ կը փափաքիս ըլլալ, նա կը նախընտրէ ըլլալ կառապան, ջորեպան, շօֆէօր կամ զինուոր. կը փա-

փաքի այնպիսի արհեստներ որոնք ոյժ ու քաջութիւն
կը պահանջեն: Ահաւասիկ պզտիկ տղոց մէջ մեծնալու,
զօրաւոր ըլլալու ի բնէ դրուած անյագ փափաքի հիմ-
նական շարժառիթը՝ ամորձիգներու այս ներքին անծա-
նօթ արտադրութեան մէջ պէտք է փնտռել, ան է որ
կը խօսեցնէ պզտիկ մանկան թոթովուն լեզուն: Քիչ
վերջը կը հասնի արբունքը, կը պատահի այդ մեծ յե-
ղաշըջումը և այդ մանկական գաղափարականները կ'ի-
րականանան, նա կ'ըլլայ զօրաւոր, նա կ'ըլլայ քաջ.
վերջապէս նա կը դառնայ այր մարդ մը բառին բուն
նշանակութեամբ: Դուն կեանքիդ բոլոր ելեէջներուն
մէջ այս հորմոնի կը կարօտիս. կեանքդ ու երջանկու-
թիւնդ անոր կը պարտիս, մէկ խօսքով քեզ մարդ ընո-
ղը այս հորմոնն է, առանց անոր քու կեանքդ ձախո-
ղանք մը և դուն տկար և անօգուտ արարած մը պի-
տի ըլլայիր:

Հին ժամանակները մեծահարուստ թուրք պալա-
տականներ սովորութիւն մը ունէին. խափշիկ գերինե-
րու պզտիկ տղաքը կ'առնէին ու անոնց ամորձիգները
հանել տալով՝ իրենց կանանոցներուն մէջ ցկեանս կը
ծառայեցնէին իբրեւ չէզոքացած անվնաս մարդիկ: Նոյն-
պէս միջնադարեան մուսուանդ քրիստոնեաները իրենց
մարմնի սեռային գործունէութիւնը մեղք և ամօթ նը-
կատելով՝ իրենք զիրենք, մինչև անգամ իրենց մանչերը
յօժարակամ կը չէզոքացնէին: Այս տեսակ մանուկներ
մեծնալով խեղճ ու արգահատելի արարածներ կ'ըլլային:
Այսպիսիներ ընդհանրապէս կ'ունենան կանացի ձև ու
ձա՛ն մը. կ'ունենան տկար մասններ և քարակ ու դիւ-
րաբեկ ոսկորներ. մօրուք ու պէխ չեն ունենար, ոյժն
ու կորովը կը պակսի իրենց. մտքով տկար ու յետամը-
նաց կ'ըլլան. այսպէսով մարդկային ընկերութեան ողոր-
մելի ու ապիկար անդամները կը կազմեն:

Գ Ի Ժ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Գիճութիւնը այն մոլութիւնն է որով արբուէքի հասած պատանի մը կամ ուէ մարդ մը իր մատերովը կամ ուրիշ միջոցներով կը շփէ ու կը գրգռէ իր առանդամը և անբնական կերպով իր սերմը դուրս կը թափէ։ Գիճութիւնը եթէ շատ կանուխէն սկսուի շատ անգամ սերմն իսկ դուրս չվազեր. քանզի դեռ վաղելու չափ առատ սերմ չէ գոյացած, միայն ցնցումներ տեղի կ'ունենան. բայց շատ չանցած սերմը գալու կ'սկսի. քանզի բնութիւնը իր վրայ դրուած պահանջին համապատասխանելու ստիպուած է։

Այս յոռի ընթացքը ալ աւելի լուրջ հանգամանք մը կ'ստանայ այն ատեն՝ երբ ենթական երկայն ժամանակ նոյն գործողութիւնը կրկնելով՝ այս մոլութիւնը իրեն սովորութիւն մը կը դառնայ։ Արբուէքի հասած պատանիի մը սերմամանները սերմով լեցուելու կ'սկսին. նա բնականաբար սիրային հեշտ մթնոլորտ մը կ'զգայ իր շուրջը, որ իրեն համար նոր և հաճոյալի է. եթէ նա իր միտքն ու սիրտը միշտ զբաղեցնէ այս տեսակ խորհուրդ ու զգացումներով ու ինքզինքը թողու իբրև անկամք էակ մը այս զօրաւոր հոսանքին առջև, շատ դիւրութեամբ պիտի տարուի այս և ուրիշ մոլութեանց մէջը։ Սեռային այն ցոփ վէպերը որոնք պատանիներ այս տարիքին մէջ կարդալու սովորութիւնը ունին, սեռային զգացումները աւելի գրգռելու մէջ մեծ դեր մը

կը խաղան . այսպէսով ուղեղն ու հոգին քանի զբաղին այս հեշտ երեւակայութիւններով , մարմինը կերպով մը կը համակերպի և կամայ ակամայ գիճութիւնը պատանուոյն անխուսափելի վտանգ մը կը դառնայ :

Գիճութիւնը մարդկային ցեղի մէջ , կարծուածէն շատ աւելի ընդհանրացած մոլութիւն մըն է . մինչև անգամ բարձրագոյն կենդանիներ այս զեղծումէ ազատ չեն մնացած . գոնէ կապիկներու մէջ այս մոլութիւնը յաճախ նշմարուած է : Այս մոլութիւնը պատմականօրէն շատ հին ըլլալով հանդերձ՝ տիեզերական մոլութիւն մը եղած է . այնպէս կը թուի թէ , մարդկային ցեղի գոյութեան սկիզբի օրէն անիկա սկսած է պղծելու անոր բարձր ու վարժը : Հին և նոր կտակարաններու մէջ այս մասին եղած ակնարկութիւններէ կը հասկցուի որ , Մովսէսի ժամանակ , և անկէ վերջը Հռովմայեցւոց ժամանակ այս մոլութիւնը շատ ընդհանրացած էր : Մենք այն համոզումը ունինք որ , մեր այժմու պատանեկութեան մէջ , այս մոլութեան քիչ շատ ենթակայ չեղող մէկը գրեթէ չիկայ . եթէ կայ , շատ պզտիկ փոքրամասնութիւն մ'է : Շատ ցաւալի իրողութիւն մըն է որ այս մոլութիւնը լոկ պատանիներու կամ երիտասարդներու յատուկ մոլութիւն մը չէ բնաւ , չափահասներու մէջ , մինչև անգամ ամուսնացած մարդոց մէջ անիկա կարծուածէն աւելի ընդհանուր է : Մենք ճանչցած ենք վաթսուներեկու տարեկան ամուրի ծերուկ մը որ այս մոլութեան գերին էր տակաւին : Այս խնդիրը արդէն լուրջ նկատողութեան առնելու խնդիր մը ըլլալովը հանդերձ՝ համաշխարհային պատերազմէ վերջ աւելի լուրջ հանդամանք մը ստացած է , քանզի մեծ թափեր առած անբարոյականութեանց շարքին մէջ , այս մոլու-

թիւնն ալ իր կարեւոր բաժինը ունեցած է :

Այս մոլութեան այսչափ ընդհանրացումը ունի իր մասնաւոր պատճառները — Անոր մէջ հաճոյք մը կայ, որուն ցաւալի հետեւանքները կամ ըստ արժանւոյն չեն գիտցուիր կամ կ'անտեսուին : Անոր հետեւանքներուն միակ պատասխանատուն անհատը ինքն է . ինքն է որ կը վնասուի ու ուրիշին վնաս մը չհասնիր, այսպէսով իրաւունքի խնդիր մը գոյութիւն չունի : Ընկերային կանոնները այս մոլութեան դէմ պատիժ մը չեն տրամադրեր, քանզի իրաւունքի բռնաբարում չիկայ : Անհատներ այս ապօրինի գործողութիւնը կատարելու համար գաղտնի տեղեր գտնելու դժուարութիւն չեն ունենար :

Պատանիներ շատ անգամ այս մոլութեան մէջ անգիտակցաբար կ'իյնան, անոր վնասակար բան մը ըլլալը չեն գիտեր, չեն կրնար ըմբռնել որ ամէն տեսակէտով պիտի տուժեն ու շատ չանցած այս գէշ սովորութեան գերին պիտի ըլլան : Մինչև անգամ գտնը ուած են երիտասարդներ, որոնք այս մոլութիւնը շարունակած են իրրեւ օգտակար մի բան : Այս յոռի ընթացքը անգամ մը սկսուելէն վերջը շատ դիւրութեամբ ծայրայեղութեանց կը տարուի, ճանչցած ենք պատանիներ որ մէկ օրուան ընթացքին այնչափ անգամներ այս անպատկառ գործողութիւնը կատարած են, որ վերջապէս սերմի տեղ արիւն վազելը տեսնելով դադրեցուցած են :

Պատանիներ գիճութիւնը շատ կերպերով կրնան սորվիլ . յաճախ շատ կակուղ ու թանձր անկողիններու պատճառաւ յառաջ եկած չափէն աւելի ջերմութիւնը՝ առանդամին մէջ արեան խոնում՝ հետեւաբար սեռային

գրգռում կը պատճառէ. այս կերպով գրգռուած առանդամէ վերմականերու քսուելովը պատանին անծանօթ հաճոյք մը կ'զգայ, կը շարունակէ այս շփումը քիչ վերջը ձեռքերը օգնութեան կը հասնին և ահա գիճութեան առաջին գործողութիւնը կատարուած է: Պիսիքլէթ և ձի հեծնելու ժամանակ, երբեմն ալ ծառերը մագըլցելու ժամանակ ծննդական գործարաններու վրայ եկած ճնշում ու շփումէ յառաջ եկած նոյն գրգռումը նոյն կերպով պատանիները այո փորձութեան կրնայ մղել: Երբեմն անմաքրութեան պատճառաւ առանդամի մորթի ծալքին տակը հաւաքուած ճերմակ արտադրութիւնը՝ հոն բորբոքում հետեաբար քերուիլ յառաջ կը բերէ, այս կերպով պատանին այդ վայրը քերելու ստիպուելով գիճութիւնը դիւրաւ կրնայ սորվիլ: Պատանիները այս բոլոր պարագաներու տակ պէտք է ուշի ուշով հսկուին ու խնամուին:

Իրողութիւն մ'է որ գիճութիւնը վերոյիշեալ և ուրիշ անմեղ միջոցներով նոր սերնդեան մէջ մուտք կրնան գտնել. բայց մենք այն համոզումը ունինք որ մեր տղոց հարիւրին իննըսունը այս մոլութիւնը գիտակցաբար իրարմէ կը սորվին. և շատ ցաւով տեսած ենք որ գիճութեան ամենագլխաւոր կեդրոնները մեր դպրոցները եղած են, քանզի հոն պատանիներու բազմութիւն մը կայ որոնք միշտ իրարու հետ շփման մէջ են, որոնց մէջ տասը տասնըմէկ տարեկան տղոց այս մոլութեան գերի ըլլալը տեսնել մարդուս անհաւատալի կ'ուզայ. այս մոլութիւնը համաճարակի մը պէս մեր նոր սերունդը վարակած է:

Դպրոցական պատանիներէ վերջը կուգան արհեստաւոր տղաք. անոնց մէջն ալ այս մոլութիւնը քիչ

ծաւալ գտած չէ. կան արհեստներ, ինչպէս դերձակութիւն ու կօշկակարութիւն որ աւելի առիթ ընծայած են այս մոլութեան տարածման. մինչև իրիկուն ոտք ոտքի վրայ կամ ոտքերը իրարու քով՝ տաքուկ ակոսներու վրայ նստած աշխատիլ, բնականապէս ծննդական գործարաններու մէջ արեան խոնում մը յառաջ կը բերէ որ առանգամի գրգռման պատճառ կ'ըլլայ ու այս կերպով պատանին շատ դիւրութեամբ գիճութեան կը տարուի:

Այս առթիւ պարտինք նաեւ յիշել ուրիշ անպատեհութիւն մը. կան ընտանիքներ որ մէկէ աւելի տղաքը նոյն անկողնի մէջ պառկեցնելու սովորութիւնը ունին. այս սովորութիւնը թէ բարոյական և թէ ֆիզիքական տեսակէտներէ առողջապահական չէ բնաւ. գիճութեամբ բռնուած պատանի մը իր հետը շփման մէջ գտնուող իր քոյր հասակակիցները շատ դիւրաւ կրնայ թունաւորել. ահա այս սովորութիւնն ալ գիճութեան տարածման առիթ ընծայած է:

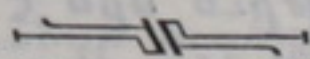
Մենք իբրեւ բժիշկ գիճութիւնը առաջին անգամ իբրեւ մոլութիւն մը կը նկատենք. քիչ յետոյ երբոր այն սովորութիւն դառնայ կը նկատենք զայն իբրեւ հիւանդութիւն մը որ դարմանում կը պահանջէ. գիճութիւնը շատ գէշ ձև մը կ'առնէ այն ատեն երբ անիկա արմատացած սովորութիւն մը ըլլայ ու ենթական անոր գերին ըլլայ: Ճշմարտապէս խօսելով տարիներով ինքզինքը այս յոռի ընթացքին տուած երիտասարդ մը հիւանդ մ'է մարմնով, հիւանդ մ'է մտքով, հիւանդ մ'է հոգւով. ուստի թէ մեր դպրոցներու, թէ մեր արհեստանոցներու և թէ մեր ընտանիքներու մէջ այս մասին մեր պատանիներու վիճակը պէտք է որ մեզ

հետաքրքրէ խորապէս: Անոնք այս հիւանդութեամբ
չվարակուած պէտք է դարձանուին, այսինքն նախա-
զգուշական միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին: Անոնք
որ արդէն վարակուած են այս ախտէն պէտք է դար-
մանուին ֆիզիքապէս և բարոյապէս:

Եթէ ի բնէ գիճութեամբ դուրս թափուած սերմը
արիւն եղած ըլլար, կարծեմ ոչ ոք պիտի համարձակէր
շարունակելու այս յոռի ընթացքը: Դուն պէտք է լաւ
համոզուիս որ ամէն անգամին անբնական կերպով թափ-
ուած այս հեղուկը քու զուտ արիւնէդ շատ աւելի
թանկագին հեղուկ մըն է: Բնական ժամանակամիջոց-
ներու մէջ ու բնական կերպով տեղի ունեցող սերմա-
հոսութիւններ վնասակար չեն ըլլար, քանզի սերմա-
մաններու մէջ ժամանակ մը մնացող սերմի թանկագին
մասերը կրկին կը ծծուին ու արեանդ մէջ կը խառնը-
ւին: Այս մոլութեան պատասխանատուն թէեւ ան-
հատը ինքն է, բայց բարոյական կէտ մը կայ, զոր
լրջօրէն պարտիս նկատողութեան առնել: Ինչպէս որ
ուրիշ մէկը քեզի անիրաւութիւն մը ընելու կամ վնաս
մը հասցնելու իրաւունք չունի, նոյնպէս եւ դուն զքեզ
չարաչար գործածելու կամ դուն քեզի վնասելու իրա-
ւունք չունիս, քանզի քու մարմինդ քուկդ չէ այլ
«Աստուծոյ տաճարն է»: Մարդասպանութիւնը անձ-
նասպանութեան չափ և անոր պէս բարոյական մեղք
մըն է: Դուն որչափ ալ առողջ ու ուժով ըլլաս, քու
ուժդ ու առողջութիւնդ ունի իր սահմանը, եթէ զայն
չռայլաբար վատնես, նա կը լմննայ ժամանակէն առաջ:
Նոյնպէս սերմդ ունի իր սահմանը ու չափը, եթէ զայն
չռայլաբար վատնես ան ալ ժամանակէն առաջ կը
հատնի. առածը կ'ըսէ «մոմը մի վառեր երկու ծայրե-

րէն նա շուտ կը հատնի» :

Դուն որ այս տողերը կը կարդաս, կրնայ ըլլալ որ այս մօլութեամբ վարակուած ես, այս վայրկեանիս պէտք է լաւ համոզուիս որ գիճութիւնը՝ մասնաւորապէս սովորութիւն դարձած գիճութիւնը քեզի համար ամէն տեսակէտով վնասաբեր է: Կրնայ ըլլալ որ անոր վնասները չես զգար, քանզի բնութիւնը քու պատանի մարմինդ անհուն ուժերով օժտած է. բայց մի վստահիր ուժերուդ, եթէ շարունակես այս յոռի ընթացքը, հեռու չէ այն ժամանակը երբ խորապէս պիտի զգաս անոր վնասները: Այսու ամենայնիւ պէտք չէ յուսահատիս, քեզի համար ուշ չէ տակաւին, թերեւս դուն քու մարմնոյդ մէջ պահուած այդ զարմանալի կենսունակութեան մասին լաւ գաղափար մը չունիս. այս կենսունակութիւնը շատ աւերներ կրնայ նորոգել, շատ հիւսանդութիւններ կրնայ բժշկել. այս մօլութիւնը քեզի վնասներ հասցուցած կրնայ ըլլալ. բայց եթէ անմիջապէս ձգես այս գէշ սովորութիւնը, բնութիւնը՝ քու խանգարուած առողջութիւնդ անհաւատալի արագութեամբ մը պիտի նորոգէ ու շինէ և վստահաբար կրկին պիտի վայելես պատանեկան կեանքդ ու առողջութիւնդ:

ԳԻՃՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Այս մասին նշանաւոր հեղինակներ ծայրայեղ արտայայտութիւններ ըրած են. այս նպատակով գրուած գիրքեր կան որոնք գիճութեան հետեւանքները այնչափ

սարսափելի նկարագրած են և այնչափ անբուժելի հի-
ւանդութիւններ անոր վերագրած են, որ այս գիրքերը
կարգացող երիտասարդներ անոնցմէ օգտուելու տեղ
վնասուած են. քանզի իրենք զիրենք կարգ մը անբու-
ժելի հիւանդութեանց ենթարկուած կարծելով ահ ու
դողի մատնուած են ու իրենց մէջ ապրելու փափաքը
մարելով՝ մինչև անգամ անձնասպանութեան դիմելու
չափ յուսահատ եղած են: Միւս կողմէ կան հեղինակներ որ
գիճութիւնը՝ բնական սեռային յարաբերութենէ տար-
բեր բան մը չեն նկատած ու անոր վնասները շատ
սահմանափակ կերպով նկարագրած են: Մենք այս մա-
սին ծայրայեղութիւններէ զգուշանալով հանդերձ՝ իրո-
ղութիւններն ալ պարզելու չափաի թերանանք:

Արդէն դուն քիչ առաջ սորվեցար որ այս զգա-
ցումը ինքնին բնականոն զգացում մըն է և պէտք է
բնական կերպով գործածուի, անոր չարաչար գոր-
ծածումն է որ քեզի համար աղէտաբեր կրնայ ըլլալ:
Այս մասին ըսուած բաները պէտք է որ պաղարիւնու-
թեամբ առնես. անոնց մասին սարսափահար ըլլալու
պատճառ մը չունիս. երբեք քեզ վախցնել չենք փա-
փաքիր, այլ պարզ իրողութիւնները աչքիդ առջեւ բե-
րելով մտքիդ մէջ համոզում մը գոյացնել կ'ուզենք:

Յաւալի իրողութիւն մըն է որ սեռային զգացում-
ներուդ զարթնումը՝ հետեւաբար անոնց չարաչար գոր-
ծածման վտանգը՝ կը զուգադիպի այնպիսի ժամանա-
կամիջոցի մը, ելք ու ոսկորներդ, մսաններդ ու ջիղե-
րդ արագ արագ զարգանալու սկսած են. այս ժամա-
նակին մէջ կեանքիդ ու է ժամանակէն աւելի, սնըն-
դարար սռատ կերակուրներու, մարդանք ու մաքուր
օդի պէտք ունիս, ուստի պարտիս լաւ ըմբռնել որ

այսպիսի կարեւոր ժամանակի մը մէջ, գիճութեամբ քու մարմնիդ ամենաթանկագին հիւթերը կորսնցնելով բնականաբար մարմինդ կը զրկես անոնցմէ ու անոր Ֆիզիքական զարգացումը կը յետաձգես: Հետեւաբար գիճութիւնը քու մարմնոյդ մէջ յառաջ կը բերէ արեան նուազում, ընդհանուր տկարութիւն. նոյն ժամանակ ջիղերդ ու մսաններդ կը կորսնցնեն իրենց տոկունութիւնը, գործունէութիւնն ու ծաւալը: Ինչ որ ալ ըլլայ, գիճութիւն ընող պատանի մը չի կրնար մեծնալ ու զարգանալ ինչպէս որ պէտք է: Ինչ չեն թիւերը այն երիտասարդներուն որոնք իրենց այս զարգացման ու բողբոջման ժամանակը՝ այս ապօրինի սովորութեամբ կը փճացնեն ու իրենց բոլոր կեանքին մէջ փոքրահասակ և տկարակազմ մնալու կը դատապարտուին:

Փորձառու բժիշկներ իրենց ներկայացող այս տեսակէն հիւանդ պատանիները՝ իրենց հասարակ վիճակէն շուտով կրնան հասկնալ: Այս մոլութեան գերի մէկը շատ բաներէ կրնայ գանգատիլ. զիսու ցաւ ու պլետոյտ կ'ունենայ, սիրտը կը տրոփէ, ուժաթափ է, ձեռքերը և ոտքերը պաղ են, որ կենսական յոգնածութիւն կը նշանակէ. նա շատ անգամ գետին կը նայի ու ոչխարային բնոյթ մը կ'ունենայ. հարցումներուդ շուտ չի պատասխաներ, քանզի ուղեղը բնականօրէն վիճակի մը մէջ չէ. գիշերները իր քունը խաղաղ և անվրդով չէ, յաճախակի գիշերային հոսումներ ալ կ'ունենայ: Ահաւասիկ նկարագրութիւնը երիտասարդի մը որ երկար ժամանակ գիճութեան գերի եղած է:

Այս գէշ սովորութիւնը տղոց մէջ անհաճոյ միտումներ ալ յառաջ կը բերէ: Այսպիսիներ ընդհանրապէս մենսկեաց ապրելէ կ'ախորժին. ընկերային յարա-

բերութիւններէ ետ կը կենան, քանզի անոնք իրենց համար հաճելի չեն թուիր. իրենց հասակակիցներէն, մինչև անգամ ընտանիքի անդամներէն հեռու կը կենան: Այս անհաճոյ միտումը երկու պատճառներ կրնայ ունենալ. առաջին՝ պատանին իր սրտին խորը սխալ բան մը ըրած ըլլալու գիտակցութիւնը ունի. այս զգացումը զինք ուրիշներէ հեռու կը պահէ. երկրորդ՝ այս անպատկառ գործողութեան համար զաղտնի տեղեր փնտռել կամաց կամաց իրեն սովորութիւն կը դառնայ ու այս կերպով մենակեաց ըլլալու կը դատապարտուի:

Սերմահոսումները միշտ ուժեղ ցնցումներով տեղի կ'ունենան. պէտք է սորվիս որ այս ցնցումներու ամենօրեայ կրկնումը քու փոքրիկ մարմնոյդ թարմ ջիւղերուն համար շատ ծանր բեռ մ'է, ուստի շատ անգամ այս յոռի ընթացքէն ամէնէն առաջ տուժողը քու ջղային դրութիւնդ է. չսփահաս մարդու մը կարծրացած ու տոկուն մարմինը՝ այս ցնցումներու կրնայ հանդուրժել, բայց դեռատի տղու մը թարմ հիւսուածներուն համար այս ճնշում ու ցնցումը փնասաբեր է: Այս պատճառով է որ առաջուանէ աւելի դիւրագրգիռ ես, այս պատճառով է որ քունդ իր անուշութիւնը ու խաղաղութիւնը կորսնցուցած է, յիշողութիւնդ տկարացած է ու դասերդ առաջուան պէս արագ չես կրնար սորվիլ:

Գիճութեան գէշ հետեւանքներէն մին ալ մշտական սերմահոսութիւնն է. սերմամաններու դռները բընութեան կողմէ շատ ամուր կերպով գոցուած են, ասոնք միայն ի հարկին բացուելով՝ իրենց մէջի սերմը դուրս կը ցայտեցնեն ու կրկին կը գոցուին. սովորութիւն դարձած գիճութիւնը այս բնական կարգադրութիւնը կը խանդարէ. այս դռները բացուելու համար

այնչափ շատ անգամներ կը դարձուն որ ալ կը թուլ-
նան ու իրենց մեքենականութիւնը կը կորսնցնեն ու
այսպէսով առօրեայ կեանքի մէջ, միգելու կամ բնա-
կան պէտքը հոգալու համար կամ ուրիշ ու է կերպով
կատարուած պզտիկ ճնշում մը սերմը դուրս կը թափէ.
այս հիւանդութիւնը լուրջ հիւանդութիւն մըն է և ան-
միջական դարմանում կը պահանջէ. միայն թէ ասկէ
առաջ յիշուած Գաուրերեան գեղձերէն արտադրուած
հոսանքը, այս իրական սերմահոսութեան հետ պէտք չէ
շփոթել: Ասոր համար բժշկի քննութեան դիմել ամե-
նաապահով ճամբան է:

Այս մոլութեան անուղղակի հետեւանքներու մա-
տին կ'արժէ նաեւ յիշել կէտ մը: — Իրողութիւն մըն է
որ ասոր գերի եղած անհատ մը իր մարմնոյն բոլոր
բջիջներուն կենսունակութիւնը կը տկարացնէ: Դուն
արդէն սորված ես որ բոլոր արարածները իրենց ծննդ-
եան առաջին օրէն մինչեւ գերեզման, ամէն տեսակ
ախտածին միքրոպներու դէմ պայքար կը մղեն: Այս
պայքարին մէջ ան որ առողջ կենսունակութիւն մը ու-
նի միշտ յաղթող է, այն որ տկար կենսունակութիւն
մը ունի՝ միշտ յաղթուելու, այսինքն հիւանդանալու
վտանգին մէջ է: Հոս պէտք է լաւ ըմբռնես որ այս
գէշ սովորութիւնը քու կենսունակութեանդ ջերմաչափը
միշտ վար, աւելի՛ վար իջեցնելու կը ծառայէ. այնպէս
որ ու է հիւանդութեան մը միքրոպները քու մարմնոյդ
մէջ մտնելու առիթը եթէ ունենան, անոնք շատ դիւ-
րութեամբ քու վրայդ պիտի յաղթանակեն. քանզի ար-
եանդ բջիջները պայքար մղելու համար պէտք եղած
ոյժն ու կորովը չունին: Ուրեմն այս մոլութիւնը շա-
րունակելով կեանքի գոյամարտին մէջ յաջողիլ քեզի
համար շատ դժուար պիտի ըլլայ:

Մի՛ տկարացներ քու բոլոր բջիջներուդ կենսու-
նակութիւնդ այս գէշ սովորութեամբ. աշխատէ՛ զա-
նոնք պահել կայտառ ու զօրաւոր ամէն հաւանականու-
թեանց դէմ, որպէսզի առջեդ բացուած կեանքի՛ պայ-
քարին մէջ, հարուածներդ ըլլան ուժգին, հաստատ
եւ ազդու:

Գիճութեան ժառանգական հետեանքներն ալ
լուրջ ուշադրութեան արժանի են: Քիչ առաջ խօսե-
ցանք որ անհատի մը առնական կարողութիւնները
սահմանափակ են. զանոնք որչափ շռայլաբար վատ-
նես՝ այնչափ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կը վեր-
ջանան: Շատ մարդիկ այս կերպով իրենց առնական
կարողութիւնները ժամանակէն շատ առաջ կը կորսն-
ցընեն: Դժբախտաբար գիճութեան ու կնամոլութեան
պատճառաւ երեսուն տարեկան հասակին մէջ ծերացած
մարդիկ հազուագիւտ չեն: Գիճութիւն ընող երիտա-
սարդներ պէտք է լաւ ըմբռնեն որ եթէ այս յոռի ըն-
թացքով իրենց սերմին ամենակենսունակ ու ամենա-
առողջ մասը իրենց կեանքին առաջին տարիներուն
մէջ լմնցնեն, բնականաբար ամուսնանալէն վերջը իրենց
տկարացած՝ ըսինք ծերացած սերմէն կայտառ ու ա-
ռողջ սերունդ մը պէտք չէ ակնկալեն. այդպիսիները
ընդհանրապէս կազմով և կենսունակութեամբ տկար
զաւակներ կը ծնանին:

Բաց աստի, մենք ինչպէս որ մեր զաւակներուն
իրրեւ ժառանգ նիւթական հարստութիւններ կը թո-
ղունք, նոյնպէս և ա՛լ աւելի անխուսափելի կերպով
անոնք մեզմէ վերջը կը ժառանգեն մեր միտում, նկա-
րագիր ու սովորութիւնները: Գիճութեան վարժուած
ծնողաց զաւակները ի բնէ պիտի ծնին նոյն միտումով

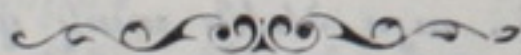
Անոյն սեռային փորձութեանց աւելի դիւրութեամբ պիտի իյնան: Անշուշտ ձեզմէ ոչ ոք պիտի փափաքի ունենալ սերունդ մը որ տկար է ֆիզիքապէս ու բարոյապէս: Ամուրի կեանքի մէջ ինքզինքը այս կերպով չարաչար գործածող պատանիներ պարտին լաւ գիտնալ որ վերջը ապագայ ամուսնական կեանքի բնականոն ու գաղափարական վայելքը պիտի չկարենան գտնել ու շատ անգամ ամուսնական կեանքէն դժգոհ պիտի մնան, քանզի գիճութիւնը իրենց սեռային զգացումները բթացուցած է: Մի՛ զարմանաք երբոր ըսեմ ձեզի որ ամուսնական կեանքի մէջ պատահած ապերժանկութեանց ու ամուսնալուծումներու հիմնական պատճառներէն մին ալ այս մոլութեան մէջ պէտք է փնտռէք:

Անշուշտ գիճութեան երիտասարդաց մարմնոյն վըրայ գործած աւերները շատ ու շատ են: Բայց մենք այս հաստատ համոզումը ունինք որ այս սովորութեան յառաջ բերած բարոյական վնաս ու անկումները աւելի մեծ են, այս յոռի գոծողութեան մէն մի կատարումը՝ սանդուխ մըն է որ երիտասարդը կ'իջեցնէ դէպի վար, դէպի նկարագրի քայքայումը, դէպի անբարոյականութեան խոր վիրապը: Պատանիի սրտին մէջ չարն ու բարին զանազանելու յատկութիւնը կամաց կամաց կը բթանայ ու կը մարի, քանզի նա իր սրտին մէջ խղճին դէմ գործելու զիտակցութիւնը ունի:

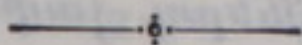
Գիճութիւնը ունի մի ուրիշ ձեռք որ կը կոչուի մտային զիճութիւն: Այս ձեռն տակ գիճութեան գործողութիւնը մտքով կ'սկսի ու մտքով կը վերջանայ: Մտային գիճութիւնը՝ բռնկող բոց մըն է որ պատանիին միտքը ու երեակայութիւնը կը վառէ սեռային ցոփ ու ազատ պատկերներով ու զանոնք մոխիր կը դարձնէ:

Գիճութեան ունէ մի ձևին ենթակայ պատանին կամաց
կամաց իր դասերուն, իր արհեստին, իր ընտանիքին ու-
նեցած հետաքրքրութիւնը կը կորսնցնէ: Մեկի ցաւալի-
է տեսնել մանաւանդ որ պատանին այս մոլութեամբ
կը կորսնցնէ իր հաստատ կամքը ու կորովը. այս մո-
լութիւնը կարծես իր մէջը ունի թմրեցուցիչ թոյն մը
որ կը թուլացնէ ամէն ինչ:

Գիճութեամբ բարոյապէս ինկած պատանի մը ու-
րիշ մոլութեանց ու ուրիշ մեղքերու մէջ ալ շատ դիւ-
րութեամբ կ'իյնայ: Հոս կարծենք շատ յարմարութիւն
կ'առնէ յիշել Պողոս Առաքեալի այն խօսքը թէ՝ «Մեղ-
քը մեղք կը ծնանի»: Քիչ առաջ յիշեցինք որ տկար
մարմիններու վրայ ախտածին միքրոպներ աւելի դիւ-
րաւ կը յարձակին. նոյնը ալ աւելի ճշմարտութիւն է
բարոյական տեսակէտով. գիճութիւնը ուրիշ անբարո-
յականութեանց և ուրիշ մեղքերու համար պարարտ
հող մը կը պատրաստէ. այս մոլութեան ենթական ա-
ւելի դիւրութեամբ կրնայ գողնալ, կրնայ շնել, կրնայ
ստել ու բամբասել. այս կերպով այս մոլութիւնը կ'ըն-
լայ մայր մոլութեանց:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՀՈՍՈՒՄՆԵՐԸ

Արբուշի հասած պատանիի մը սերմամանները կամաց կամաց սերմով լեցուելու կ'սկսին, ինչպէս որ ասկից առաջ յիշեցինք. հոս սերմի կարևոր մի մասը կրկին արեան մէջ խառնուելով՝ մարմնոյ տարրեր հիւս-
ուածներուն համար կենսական սնունդ մը կը մատա-
կարարեն. իսկ մնացած մասը որ սերմամաններու մէջ
կը հաւաքուի, բնական կերպով մը պէտք է պարպուի.
այս պարպումին համար բնութեան գործածած բնական
միջոցը գիշերային հոսումներն են. այս հոսումները ա-
միսը մի քանի անգամ քունի մէջ ինքնաբերաբար կը
պատահին և ամորձիգները իրենց վրայ բռցած ճնշու-
մէն կ'ազատին: Այս շատ բնական եղող երևոյթի առա-
ջին անգամ պատահումը՝ շատ անգամ տգէտ պատա-
նիները սարսափի մատնած է. անոնք այս երեւոյթը
անակնկալ ու վնասաբեր բան մը կարծած են. մինչ-
դեռ անոնք այս բնական երեւոյթի մասին առաջուրն է
տեղեկացած ըլլային, երբեք չպիտի մտահոգուէին: Գի-
շերային հոսումները այն ատեն անբնական ու վնասա-
բեր կ'ըլլան երբ անոնք պէտք եղածէն աւելի յաճախ
պատահին:

Այս մասին պատանիները երեք զասակարգերու

կրնանք բաժնել: Ա. Տկարակազմ. Բ. Միջակ, եւ Գ. Գաղառողջ: Առաջին դասակարգին համար ամիսը անգամ մը գիշերային հոսումը բնական է, երկրորդին համար ամիսը երկու երեք անգամ, իսկ երրորդին համար՝ չաբաթը անգամ մը բնական կրնայ համարուիլ:

Գիշերային հոսումներու չափէն աւելի պատահումը տեղի կ'ունենայ այն ժամանակ, երբ պատանին ցերեկը՝ գիճութեամբ, սեռային անպատկառ խօսակցութիւններով ու ցոփ վէպերով կ'զբաղի եւ իր միտքն ու իր երեւակայութիւնը այս տեսակ խորհրդածութիւններով կը լեցնէ. բնականաբար՝ ցերեկուան երեւակայութիւն ու տպաւորումները՝ կը ծնին գիշերային այնպիսի երազներ որոնք յաճախակի սերմահոսումներու պատճառ կ'ըլլան: Ահաւասիկ այս պարագաներու տակ գիճութեամբ թուլցած սերմամաններու գոնները ամենայն դիւրութեամբ կը բացուին ու ալլեա արգելք մը չեն կազմեր գիշերային հոսումներու յաճախակի պատահման:

Կան նաեւ կարգ մը երկրորդական պատճառներ, որոնք գիշերային հոսումները կը զիւրացնեն: Պատանիներու համար շատ թանձր եւ կակուղ անկողիններու մէջ քնանալ իրենց մարմնոյն կեդրոնական մասերուն մէջ չափազանց ջերմութիւն մը յառաջ կը բերէ. այս ջերմութիւնը արեան խոնուժ՝ ու հետեաբար առանդամի գրգռում կը ծնի ու այսպէսով գիշերային հոսումներու հաւանականութիւնը կ'աւելնայ:

Գիշերային հոսումները ընդհանրապէս կը պատահին այն ատեն երբ ենթական կը քնանայ իր կունակին վրայ. այս պարագան ունի իր բնագիտական պատճառները. այս դիրքի մէջ ջրվսթով լեցուած մէզամասնը կը

ճնշէ սերմամաններու վրայ, որ ճիշդ իր ներքեւը կը գտնուին, այս ճնշումը՝ սերմամաններու կանխապէս թուլցած դռները բանալու ու սերմը դուրս թափելու համար բաւական առիթ մը կ'ընծայէ: Բնական կերպով պատահած զիշերային հոսումները ընդհանրապէս կ'իմացուին բայց երբ անոնք յաճախ պատահին, այն աւտին ենթական չիմանար, մինակ ճերմակեղէններու վրայ մնացած հետքերէ զիշերային հոսման վերահասու կ'ըլլայ:

Կան մարդիկ որ բնութեան վերոյիշեալ բնական միջոցը բաւական չեն նկատեր և սերմամանները պարպելու համար ապօրինի սեռային յարաբերութիւնը անհրաժեշտ կը կարծեն: Շատ անգամ ցաւով լսած ենք որ մինչև անգամ մեր արուեստակիցներէ ոմանք իրենց ներկայացող երիտասարդներու տկարութիւն և հիւանդութիւնները՝ սերմամաններու կանոնաւոր չպարպուելուն կամ սեռային զգացումներու զոհացում չգտնելուն վերագրելով՝ զանոնք կնամուլութեան և բողանոցներ առաջնորդած են և այսպէսով շատ մատղաշ կեանքեր փճացած են: Այս տեսակէտը մեզի համար սխալ և անհասկնալի է. ակտաբանութեան մէջ սեռային ժուժկալութեան հետեւանքները նկարագրող գլուխ մը դիտէ բացուած, քանզի չիկայ այսպիսի հիւանդութիւն մը: Իսկ սեռային չափազանցութեանց ու մուլութեանց յատկացուած էջեր հոն կարծուածէն շատ տեղ կը գրաւեն: Բնութիւնը իր գործերը մեզմէ շատ լաւ գիտէ. պատահիլի մը համար արդէն մինչև տասներութերորդ տարիքը արբունքի ժամանակն է. տասներութէն մինչև քսաներեքերորդ տարիքը կատարելագործման ժամանակն է. ուստի մինչև այս տարիքը երիտասարդի մը համար

բնական կեանքը՝ սեռային ժուժկալութեան կեանքն է,
քանզի մինչև այն ատեն պատրաստութեան ժամանակն
է. այս տարիքին հասած երիտասարդ մը ալ ֆիզիքա-
պէս կատարեալ զարգացած մարդ մըն է և պէտք է
ամուսնանայ և իր ապագայ սերնդեան գոյութիւնը
ապահովէ:

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԿՈՐՈՎԸ

Պատանիներ քաջագործութիւններէ և հերոսու-
թիւններէ շատ կը հրապուրուին. այս տեսակ վէպերը
հետաքրքրութեամբ կը կարդան. իրենց միակ փափաքն
է ըլլալ զօրաւոր ու քաջ, կ'ուզեն ունենալ Սամսոնի
բազուկները, կը փափաքին կատարել Դաւիթ մարգա-
րէի քաջագործութիւնները: Յիրաւի այս փափաքը երի-
տասարդի մը համար նուիրական ու պաշտելի է. պէտք
է որ այդպէս ըլլայ: Մենք քու սրտիդ այս անկեղծ
փափաքը ամէն կերպով քաջալերել կ'ուզենք: Այս մի-
տումը սեռային զգացումներուդ զարթնումին հետ շատ
սերտ յարաբերութիւն մը ունի. ասկից առաջ յիշուած
ամորձիգներուդ մէջ պատրաստուող ներքին արտադ-
րութիւնն է որ քեզ կը դրդէ ու կը մղէ ըլլալու զօրա-
ւոր, քաջ ու խիզախ: Այս բնական փափաքը ուրիշ

քան մը չէ այլ պարզապէս կեանքի պայքարին մէջ մտնելու համար բնութեան նախնական պատրաստութիւնն է :

Այո՛ , այս կեանքի պայքարին մէջ դուն ալ պէտք է մտնես ու պայքարիս ցմահ : Կեանք ըսուածը սլատերազմ մըն է , կրկէս մըն է որու մէջ մտնելէն առաջ պէտք է պատրաստուիս , ինչպէս ըմբիշ մը կը պատրաստուի ըմբշամարտի համար կամ զինուոր մը պատերազմի համար : Բնութիւնը ամէն կերպով կը ձգտի քեզ պատրաստել այս պայքարին համար . ուստի դուն ալ իբրեւս ուրբ պարտականութիւն մը , պարտիս աշխատիլ ամէն տեսակ միջոցներով , որպէսզի միշտ զօրաւոր ու առողջ , կազմ ու պատրաստ ըլլաս առջեւդ բացուած կեանքի պայքարին մէջ նետուելու համար : Գոյութիւնդ ու ապրելու իրաւունքդ ձեռք ձգելուն միակ ճամբան այս է : Կեանքի պայքարը լոկ ֆիզիքական չէ , հոն կայ մտային պայքար , հոն կայ նաեւ բարոյական պայքար : Աշխատէ որ այս երբեակ պայքարներուն ամէն մէկուն մէջ հանդիսանաս առաջնակարգ՝ իբրեւ ազնիւ հերոս մը :

Դուն պէտք է լաւ ըմբռնես որ քեզի նուիրական եղող այս ուժը ու կորովը ունենալու համար և կեանքի պայքարին մէջ յաղթող հանդիսանալու համար , քեզի արգելք ըլլալիք ամենամեծ թշնամիներէն մէկը սեռային մոլութիւնն է :

Հին Յոյներու ու Հռոմայեցիներու ժամանակ կըրկէսի մրցումներու և Ողիմպեան խաղերու մասնակցող երիտասարդներ , ամիսներ առաջ պարտ էին սեռային տեսակէտով ժուժկալ ըլլալ ու իրենց ֆիզիքական ուժերը խնայել , որպէսզի մրցման օրը իրենց հաւաքական ուժերով պայքարէին ու ամփիթատրոնի բիւրաւոր հանդիսականներուն լիուրի գոհացում տային :

Այսօր կան երկիրներ, ուր նոր սերունդի ֆիզի-
քական ուժ և բարոյական կորույր զարգացնելու ու այս
կերպով գիրենք կեանքի պայքարին պատրաստելու հա-
մար ծախսուած գումարներ՝ կրթութեան համար ծախ-
սուած գումարներէն շատ աւելի են: Այս խնդրոյն հա-
մար աշխարհիս պատմութեան մէջ ո՛չ մի ժամանակ
հիմակուան չափ կարեւորութիւն տրուած է:

Միջ-գոլէճական ամէն տեսակ մրցումներ ու խա-
ղեր, պոյ սքաութներ, արդիացած Ողիմպեան միջազ-
գային խաղեր մեր կարծածէն շատ աւելի մեծ համե-
մատութիւններ առած են: Այս մասին սեռային ժուժ-
կալութեան կարեւորութիւնը հիմա ա՛լ աւելի ուշադ-
րութեան առարկայ դարձած է: Այս մարզանքներու
այսչափ կարեւորութիւն տալու մէջ նպատակը կրկնակ
է. այս կերպով թէ պատանիները ամէն տեսակէտով կը
զարգանան և թէ սեռային մոլութիւններէ անոնց ու-
շադրութիւնը ուրիշ կողմ դառնալով, միտքերը տար-
բեր բաներով կ'ըբաղին:

Եթէ դուն կ'ուզես ունենալ զօրաւոր մարմին մը
ու առողջ միտք մը պէտք է մասնակցիս ամէն տեսակ
մարզանք ու խաղերու: Խաղերը կեանքի պայքարի
նմոյշներն են. անոնց մէջ մտնելով կը սորվիս կեանքն
ու անոր ոգորումները, կը սորվիս հնազանդութիւն,
համբերութիւն, կարգ ու կանոն, քաղաքավարութիւն,
գործակցութիւն, քաջութիւն ու ազնուութիւն. կը սոր-
վիս նաև՝ ինչպէ՞ս պէտք է յաղթել պատուով և երբեմն
ալ ինչպէս պէտք է յաղթուիլ պատուով, քանզի կեան-
քի մէջ անյաջողութիւններ ալ կրնան պատահիլ:

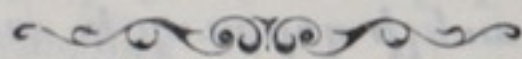
Եթէ դուն գիճութենէ վարակուած ես, այս մար-
զանք ու խաղերու լաւ թեկնածու մը չես կրնար ըլլալ,

քանզի մարզանք ընելու համար քեզի պէտք եղած
թանկագին նիւթերը ուրիշ կերպով կը վատնես եւ քու
մասններդ ու ջիւղերդ տկար կը թողուս։ Ուստի, ո՛վ
պատանի, քու ծաղիկ հասակիդ փառքն ու պատիւը
կազմող ուժը, կորովը ու քաջութիւնը կ'ուզե՞ս փոխել
այս անպատկառ հաճոյքով։ ասոնք քու պատանեկան
անբիծ ճակատդ բոլորող ականակուռ թագեր են։ կ'ու-
զե՞ս զրկուիլ անոնցմէ։ Մենք այնպէս կը հաւատանք
որ, պատանի մը՝ որու երակներու մէջ մաքուր արիւն
մը շրջան կ'ընէ ու ու է հիւանդութիւն չունի, թող
ըլլայ կազմով տկար, մինչև անգամ այս մոլութեան
ենթակայ, եթէ անմիջապէս իր յոռի ընթացքը փոխէ
և պէտք եղած լաւ առողջապահական պայմաններու
տակ սկսի մարզանք խաղ ու պաղ լոգանքներու։ Նա
վստահաբար չորս հինգ տարուան ընթացքին իւր քա-
ղաքին հզօրագոյն այր մարդերէն մէկը պիտի ըլլայ։
Աքիլլէսներ միայն հին պատմութեանց մէջ երեւան չեն
եկած։ հիմա կան աւելի զօրաւոր և աւելի տոկուն մար-
դիկ։ այժմու մարզական կրթութեանց սկզբունքները
շատ աւելի զարգացած են քան թէ հին ժամանակները։
Սխալ է այն գաղափարը թէ մարդկային մարմինը դա-
րէ ի դար միշտ յետադիմական բնոյթ մը ունեցեր է,
ս'չ երբեք։ Բարեշրջումը ամէն բանի մէջ դեռ կանգ չէ
առած։ ամէն ինչ կը բարեփոխուի ու կը զարգանայ։
մարդիկ մարմնով, մտքով ու հոգևով կը զարգանան միշտ։

Դուն պէտք է լաւ համոզուիս որ քու մարմնիդ՝
քու հոգևոյդ ու մտքիդ հետ շատ սերտ յարաբերու-
թիւն մ'ունի։ «Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ կը
կայանայ» կ'ըսէ առածը։ Դուն ունեցիր առողջ ու լաւ
զարգացած մարմին մը, նա պիտի զօրավիգ ըլլայ ու

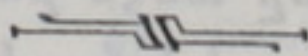
մղէ քու միտքդ ու հոգիդ, ըլլալու աւելի ազնիւ, աւելի առողջ և կայտառ. ահա այն ատեն պիտի կարենաս մղել կեանքի պայքարը յաղթականօրէն. այն ատեն պիտի կարենաս ըլլալ օգտակար քու ազգիդ ու ցեղակիցներուդ:

Ուրեմն օ՛ն, ով պատանի, եթէ կ'ուզես ըլլալ մարմնով ուժով, սրտով քաջ և մտքով առողջ, մի՛ թունաւորեր դուն զքեզ այս վարակիչ մոլութեամբ. մի՛ զրկեր մարմինդ շինիչ և կազդուրիչ հեղուկներէ: Միանգամ ընդմիշտ ձգէ՛ այս գէշ սովորութիւնը, քանի ուշ չէ տակաւին: Եթէ այս մոլութեան տակաւին ինկած չես — կը շնորհաւորեմ զքեզ. արդ՝ խոստացիր որ պիտի չվարակուիս անկէ: Մի՛ փորձուիր կամաց կամաց ձգելու, ձգէ՛, բայց անգամ մը ձգէ. որովհետեւ մի քիչ յապաղում, մի քիչ վարանում քեզի համար աղէտաբեր կրնայ ըլլալ:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԴԱՐՄԱՆՈՒԻԼ

ԳԻՃՈՒԹԵՆԷ

Արդի բժշկութիւնը մեզի կը սորվեցնէ որ, բուժման ամենաազդու կերպը՝ նախազգուշական միջոցներ գործածելով երբեք չհիւանդանալն է. բժշկութեան այս նոր մեթոտը վերջին տարիներու մէջ հսկայ քայլեր առած է և այս կերպով նոր առողջապահութիւնը հիմնական յեղաշրջում մը ունեցած է: Նախազգուշական դար-

մանուկը այս հիւանդութեան համար ալ աւելի կարեւոր է, մեր զաւակները այս մոլութեան մէջ իյնալէն առաջ պէտք է փրկուին:

Մենք վստահ ենք որ եթէ մեր մանչերը յարմար ժամանակին՝ այս մոլութեան մասին պէտք եղած ծանօթութիւնները առնէին, անոնցմէ մեծամասնութիւնը այս փորձութեան մէջ չպիտի իյնային: Ուստի մեր ընտանիքներու, դպրոցներու ու արհեստանոցներու մէջ, գիրքերու, դասախօսութիւններու և անհատական խօսակցութիւններու միջոցաւ այս խնդիրը մեր պատանիներուն հասկնալի կերպով պէտք է պարզուին:

Սիրելի տղա՛ս, թերևս դուն գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար մինչև հիմա այս յոռի ընթացքը շարունակողներէն մէկն ես. եթէ այսպէս է, անշուշտ ֆիզիքապէս ու բարոյապէս վնասներ կրեցիր, երանի թէ անցած բաներ չեղած ըլլային, բայց մի՛ յուսահատիր, քու բուժիչ սպեղանիդ Նախախնամութեան կողմէ քումարմնոյդ մէջ զետեղուած է. քու պատանի մարմնիդ դեռ շատ պահեստի կենսունակութեան պաշարներ ունի. բնութիւնը քու արիւնդ անհատնում բուժիչ շիճուկներով օժտած է. քու գեղձերդ դեռ լիք են սլաղան շինիչ հորմոններով, ասոնց ամէնը անմիջապէս գործի լծուելով քու խանգարուած առողջութիւնդ պիտի վերականգնեն և նորոգեն: Այս մասին մենք ալ առիթէն օգտուելով կ'ուզենք քեզի մի քանի կէտեր մատնանշել, որոնք այս մասին քեզի օգտակար կրնան ըլլալ:

Ա.) Քեզի համար մեր յանձնարարելիք ամենակարեւոր դարմանը հաստատուն կալիքն է. վերահաստատէ առնական կամքդ ու կորովդ ու գործածէ զայն. հզօր կամքն է որ քեզ կրնայ ազատել այս մոլութեան ճի-

րաններէն, միանգամ ընդ միշտ որոշէ ձգել այս յոռի ընթացքը և ամէն ինչ լմնցած է: Դուն պէտք է զիտնաս որ քու սրտիդ մէջը այնպիսի ուժեղ կամքի զօրութիւն մը գետեղուած է որ եթէ կամիս զայն գործածել, զայն կասեցնող ոյժ մը չիկայ, անոր սուջեր պիտի ոչնչանան բոլոր խոչնդոտ ու դժուարութիւնները:

Բ.) Այս գէշ սովորութիւնը թերևս քեզ մենակեաց ըրած է. մարզանք, խաղ ու պտոյտներով շատ չես հետաքրքրուիր. հիմա սրտանց կը փափաքինք քեզի ներշնչել այն գաղափարը թէ կանոնաւոր բացօդեայ մարզանք ու խաղերը, պաղ լողանքները քեզի համար այս մասին մեծ կարևորութիւն մը ունին և պարտիս առաջին պատեհութեամբ սկսիլ անոնց. այս բաները յատկապէս պատանեաց ու երիտասարդաց համար իրենց առօրեայ սնունդին՝ չափ կարևոր ու անհրաժեշտ պէտքեր են: Մարզանք, աշխատանք ու խաղերը այս յոռի ընթացքէն քեզ ազատելու համար ծանօթ ազդու միջոցներ են: Այս պատճառով է որ գիւղերու մէջ ապրող ու երկրագործութեամբ զբաղող պատանիներու մէջ գիճութիւն չէ ընդհարացած այնչափ որչափ քաղաքներու մէջ: Քիչ միտքդ սեռային ցոյժ մտածում ու խորհուրդներէ դարձնելու կամ զանոնք քեզ մոռցնելու համար, ասկից աւելի լաւ միջոց մը չենք կրնար յանձնարարել: Մարզանքներու տեսակները շատ ու շատ են, Շուէտական մարզանքներ, վազել, ցատկել, լողալ, գործիքներով մարզանքներ, խաղեր, պարզ քալելն անգամ արագ ըլլալու պայմանաւ լաւ մարզանք մ'է:

Առողջապահական փորձերով ստուգուած է որ ունէ առողջ անհատ մը պարզապէս իր գոյութիւնը պահելու համար, այսինքն ապրելու համար, օրական վեց

քիլօմէթր քալելու հաւասար մարմնային շարժումներ
ընելու պէտք ունի. պատանիներ ասկէ աւելին ընելու
տք ունին, քանզի մեծնալու ու զարգանալու
կարօտ են:

Դ.) Զբաղի՛ր, պարապ մի՛ կենար, անդործ ան-
ցուցած ժամերդ են որ քեզի համար վտանգաւոր կըր-
նան ըլլալ. այս իրողութիւնը ոչ թէ մինակ քու, այլ
բոլոր մարդկային ցեղի տկար մի հանգամանքն է. այն
որ անգործ է, ընդհանրապէս գէշ խորհուրդներէ տար-
ուելու վտանգին մէջն է: «Անգործութիւնը ոճրագոր-
ծութեանց բոյնն է» կ'ըսէ առածը: Ուստի այս մոլու-
թենէ ազատելու համար, զբաղի՛ր արհեստովդ, զբաղի՛ր
աշխատանքովդ, զբաղի՛ր գրքերովդ ու գրչովդ, զբա-
ղի՛ր ջութակովդ ու դաշնակովդ, որպէսզի միտքդ, աչ-
քերդ, ականջներդ ու ձեռքերդ գործեն ու ուշադրու-
թիւնդ ուրիշ բաներու դառնայ. այն ատեն ազտօտ
խորհուրդներ առիթ չպիտի կարենան գտնել պղծելու
քու անմեղ սիրտդ:

Դ.) Աշխատէ որ երեւակայութիւնդ մաքուր պա-
հես, նոյնպէս և լեզուդ. ցերեկուան անբարոյական խօ-
սակցութիւնները ու անվայել երեւակայութիւնները, դի-
շերը երազներուդ մէջ՝ քեզ անոնց իրագործման կ'ա-
ռաջնորդեն և գիշերային հոսումներու պատճառ կ'ըլլան:
Յերեկդ թող ըլլայ խաղաղ ու մաքուր որպէսզի քունդ
ու երազներդ ալ ըլլան խաղաղ ու մաքուր:

Ե.) Առաջին օրէն սկսէ՛ ամէն առաւօտ պաղ ջու-
րով լոգանք առնելու և շարունակէ ամառ ձմեռ մին-
չև կեանքիդ վերջը, միայն թէ յիսուն տարիքէն վերջ
պաղ ջուրը զով կամ գաղջ ջուրի պէտք է վերածել:
Երկայն ժամանակ զիճութեամբ խանգարուած առող-

ջուլթիւնը վերահաստատելու համար, մասնաւորապէս յաճախակի գիշերային հոսուձները դադրեցնելու համար, ասկէ աւելի ազդու միջոց մը չես կրնար գտնել: Լոգցի՛ր, քանզի մարզանք մըն է բոլոր մարմնոյդ համար. Լոգցի՛ր, քանզի մաքրութիւն մ'է. Լոգցի՛ր, քանզի բոլոր մարմնոյդ վրայ կատարուած մարձում (massage) մ'է. Լոգցի՛ր, քանզի կը կարծրացնէ (harden) քու մարմինդ պաղին և պաղառութեան դէմ. Լոգանքը ջիւղերուդ ուժ ու թարմութիւն կը պարգեւէ, մարսողութիւնըդ ու սննդառութիւնդ կը զօրացնէ, մարմնոյդ մէջ հաւաքուած թունաւոր նիւթերու արտաքսումը կը դիւրացնէ: Անոր բազմատեսակ օգուտները թուելու համար այս էջերը մեզի չեն ներեր. ստուգուած իրողութիւն մ'է որ աշխարհիս վրայ ամենաերկայնակեաց և ամենակենսունակ ազգերը, ամենօրեայ պաղ Լոգանք առնելու սովորութիւն ընող ազգերը եղած են: Ուստի այս գէշ սովորութեամբ վարակուած ըլլաս կամ ոչ սկսէ պաղ Լոգանքներու, վստահ եղիր որ նա մեծապէս պիտի օգնէ քու բարօրութեանդ ու երջանկութեանդ:

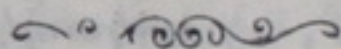
Զ.) Մի կարդար անբարոյական սիրային վէպեր որոնք քու ուղեղիդ բջիջները կը պղտորեն, այլ մաքուր ու ազնուացուցիչ գիրքեր կարդայ: Օղի մի գործածեր քանզի հաստատուած իրողութիւն մ է որ օլին ուղեղին մէջ սեռային կեդրոնները կը գրգռէ ու նոյն ժամանակ քու կամքի զօրութիւնդ կը տկարացնէ. սեռային ամենամեծ ոճիրները շատ անգամ օղիի ազդեցութեան տակ գործուած են: Մի ուտեր չափազանց համեմուած կերակուրներ որոնք նոյնպէս կրնան զըրգըռել քու սեռային զգացումներդ:

է.) Մի վարանիր ընտրելու հաւատարիմ և փորձառու բարեկամ մը՝ որուն կրնաս մօտենալ ու կրնաս խօսիլ վստահութեամբ այս մասին ունեցած դժուարութիւններդ. այս բարեկամը կրնայ ըլլալ ծնողք մը, ազգական մը կամ ուսուցիչ մը որ ամենայն ուրախութեամբ պիտի ուզէ թգնել քու դժուարութիւններուդ մէջ։ Այս մոլութենէ ազատուելէ վերջ պէտք է նաեւ զգաս պարտականութիւն մը քու հասակակիցներուդ հանդէպ, զանոնք պարտիս ազատել այս աղէտէն. քանզի դուն աւելի դիւրութեամբ կրնաս մօտենալ ու ազդել անոնց։

ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԿԱՄ ՍԵՌԱՅԻՆ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սեռային խնդիրներու վրայ զրելու ժամանակ, կ'արժէ նաեւ մի քանի տողեր յատկացնել անոնց վերաբերեալ հիւանդութիւններու մասին. որոնց գլխաւորներն են ֆրանկախտն ու ջերմամիզութիւնը՝ որ ախտաբանական գրքերու մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնեն։ Բնդհանրապէս մարդիկ այս հիւանդութեանց մասին շատ տգէտ կը գտնուին. երբեմն ալ կան մարդիկ որ այս ախտերու մասին շատ բաներ գիտեն ու շատ բաներ կը խօսին, բայց դժբաղդաբար սխալ բաներ կը խօսին։

Սեռային հիւանդութիւնները մարդկային ցեղի յատուկ շատ հին ու տիեզերական ցաւեր եղած են։ Ասոնց համար՝ ուրիշ շատ ախտերու եղածին պէս, ոչ դասակարգի, ոչ ցեղի, ոչ ալ կլիմայի տարբերութիւնը կայ. անոնք բեւեռէ բեւեռ, ամէն երկիր ու կլիմայի մէջ նոյն սաստկութեամբ իրենց աւերները կը գործեն, Սառուցեալի էսքիմօցին ու հասարակածի խափշիկը թագաւորներ ու յետին ստրուկներ կը տառապին նոյն եղանակով։ Մարդկային տառապանքի ծանօթ եռոտանին՝ այսինքն թոքախտ, Ֆրանկախտ և ուռականութիւնը՝ (cancer) բոլոր մարդկային մահերու մէկ երրորդին պատճառ կը հանդիսանան։ Այս մահասփիւռ գործունէութեան մէջ թոքախտէն վերջը Ֆրանկախտը կուգայ։

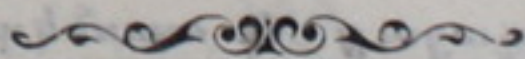
Այս սեռային հիւանդութիւնները երկու կերպերով մարդկային կեանքին ու երջանկութեան կ'սպառնան։ Ա. Ասոնք ուղղակի մահ պատճառելով կը հնձեն մարդկային շատ կեանքեր, յատկապէս ծաղիկ կեանքեր են որ կը թառամին՝ քանզի սեռային գործունէութիւնը երիտասարդութեան ժամանակամիջոցին յատուկ է։ Բ. Զերմամիզութիւնը՝ ծննդաբերութիւնը խափանելով, իսկ Ֆրանկախտը՝ վիժումներու պատճառ ըլլալով՝ մարդկային ցեղի բազմացումը զգալի կերպով կը պակսեցնեն։ Հաշուեցուցականերով հաստատուած է որ բոլոր ծննդաբերութեանց ութէն մէկը վիժումներ են։ Այս վիժումներու ամենամեծ պատճառը Ֆրանկախտն է։ Վեներական ախտերու մասնագէտներէ ոմանք այնպէս կը կարծեն որ եթէ այս ախտերու պատճառս անսերունդ մնացած ընտանիքներու կորուստը և պատահած վիժումները հաշուի առնուին, մարդկային ցե-

զը թուով իր նոր սերնդեան մէկ քառորդը այս ախտերու պատճառաւ կը կորսնցնէ:

Ընտանիքներու անսերունդ մնալուն հարիւրին եօթանասուն պատճառը ջերմամիզութիւնն է: Ջերմամիզութեամբ վարակուած կանանց հարիւրին յիսունը, ալ ծննդաբերութիւն չեն կրնար ունենալ: Բնութեան տուած վճիռ ու պատուհասները շատ անագորոյն ու անդարմանելի եղած են. սեռային անմաքուր ու ապօրինի յարաբերութիւնները կարծես այս տեսակէ են. բնութիւնը իր անխուսափելի հետեւանքները միշտ կը պարտադրէ մարդուս վրայ: Բայց ցաւալի է որ յաճախ անմեղներ ալ կը գտնուին որ ուրիշներու յոռի ընթացքին զոհ կերթան:

Անձնասպան եղած շատ մը հին ազգերու պատմութեան էջերուն վրայ կրկին և կրկին արձանագրուած ճշմարտութիւն մըն է, որ անոնց անձնասպանութեան գլխաւոր պատճառը սեռային հիւանդութիւնները եղած են: Որովհետեւ այս ախտերը կը նմանին թշնամի բանակի մը, որ մարդկային կեանքը թէ՛ առջեւէն թէ ետեւէն կ'սպառնան. այսինքն թէ շատ մահեր կը պատճառեն և թէ ծնունդները կը խափանեն:

Ուստի այս կարեւոր հիւանդութեանց մասին մեր պատանիները պէտք է իրազեկ ըլլան, քանզի ժողովրդեան բոլոր խաւերուն մէջ ընդհանուր պատերազմէն վերջ այս ախտերը կարծուածէն շատ աւելի տարածուած են:

ՖՐԱՆԿԱԽՏԸ (SYPHILIS)

Ֆրանկախտը մեզի ծանօթ հիւանդութեանց շարքին պատմականապէս ամենահին հիւանդութիւններէն մէկն է. այս ախտի հազարաւոր տարիներ առաջ գոյութիւնը Եգիպտոսի սեպածե գրերու միջոցաւ ստուգուած իրողութիւն մ'է. կայ ուրիշ ասպացոյց մը որ այս ախտի՝ ասկէ հազարաւոր տարիներ առաջ գոյութիւնը դրական կերպով մեզի լուր կուտայ. Ֆրանկախտը՝ գանկի ոսկորներուն վրայ այնպիսի մասնաւոր ծակեր կը բանայ և ուրիշ ոսկորներու վրայ այնպիսի ուռեցքներ ու նշաններ կը թողու որոնք հազարաւոր տարիներ վերջը այս ախտի գոյութիւնը մեզի կը վկայեն: Չինաստանի և Մէքսիքոյի հին գերեզմաններէն հանուած մարդկային կմախքներ մեզի կը խօսին որ ասկէ երեք-չորս հազար տարիներ առաջ Ֆրանկախտը իր աւերները կը գործէր այս աշխարհի վրայ: Այնպէս կը կարծուի որ Քրիստոսի ժամանակ բոլոր անուան տակ անջատուած հիւանդները մեծ մասամբ Ֆրանկախտաւորներ էին. 1490 թուականներուն այս ախտը իբր համաճարակ սարսափելի կերպով մը բոլոր Եւրոպան վարակեց. մեծ բանակներ ոչնչացուց և տասնեակ միլիոն մարդկային կեանքեր հնձելով՝ պատմութեան մէջ անմոռանալի հետք մը թողուց:

Ֆրանկախտը արեան հիւանդութիւն մ'է։ Մարդկային մարմնի մէջ չիկայ մաս մը կամ հիւսուած մը, որ այս ախտի մակաբոյժներու յարձակումէն զերծ կարենայ մնալ։ Նա ողնայարի ծուծէն մինչև եղունգները ամէն տեղ փտտումներ, բորբոքումներ, ուռեցքներ ու վէրքեր յառաջ կրնայ բերել։ Այս ախտը հարիւրին իննըսուն ուղղակի սեռային անմաքուր յարաբերութենէ և հարիւրին տասը անուղղակի կամ անմեղ միջոցներով կը փոխանցի։ Անոր պատճառը միքրոպ մը չէ այլ կենդանական աշխարհի պատկանող՝ ամենաստորին դասակարգէն մակաբոյժ մըն է, որ 1905 թուականին Տօքթ. Ֆրից անունով Գերմանացիի մը կողմէ գտնուած է. մակաբոյժը շատ փոքր է և եօթէն մինչև տասը դալարումներէ բաղկացած հելիզօնական ձև մը ունի, ինչ-

Նօ 8

Ֆրանկախտի մակաբոյժները
(Հազար անգամ մեծցուած)

պէս որ կը տեսնուի պատկերին մէջը. անուէր իր ձեւէն առած ըլլալով՝ սրիւրիւմ բաւլիտա (Spirillum

Pallida) կը կոչուի, շատ փափուկ մակաբոյծ մ'է, մարդկային մարմնէն դուրս շատ շուտով կը մեռնի, անոր համար է որ օդի միջոցաւ բացարձակապէս անփոխանցելի է. մակաբոյծը մարդկային մարմնէն դուրս սնուցանել ու աճեցնել մինչև հիմա շատ դժուար եղած է:

Այս մակաբոյծը մեր արեան մէջ մտնելու համար միշտ բաց դրան մը կարօտ է, այս դուռը ընդհանրապէս աչքով անտեսանելի շատ փոքրիկ ճեղքուած մը է. Մեր բերնի և ծննդական գործարաններու ներսի կողմը ծածկող բարակ թաղանթը (mucous membrane) մասնաւոր կերպով ֆրանկախտի մակաբոյծներուն բարգաւաճման համար յատկացուած տեղեր են, հոս ուէ կերպով մը ինկած մակաբոյծներ պզտիկ ճեղքուած մը կրնան գտնել ու հոն գտնուող հիւսուածներուն խորը թափանցելով իրենց գործունէութեան կը ձեռնարկեն. այս կերպով պատուաստուած մակաբոյծը ունի իր թխաման ժամանակը. քսանէն մինչև յիսուն օր ուէ նշան մը չերևիր. բայց վերջապէս հոն կարծր, պզտիկ ուռեցք մը երևան կուգայ որ քիչ վերջը բացուելով վերքի մը կը վերածուի:

Ֆրանկախտը ունի երեք շրջաններ, առաջինը՝ ֆրանկախտի նախնական վերքի երեցած առջի օրէն մինչև անոր բուժման ժամանակը անցած ատենն է որ մէկ երկու ամիս կը տևէ. այս վերքը շանգըր (chancre) կը կոչուի որ ընդհարապէս արական գործարանին ծայրը կամ վրան կը գտնուի. շանգըր կրնայ գտնուիլ շըրթունքներու, լեզուի կամ մարմնոյն զանազան տեղերը ուր մակաբոյծը ու է կերպով մը կը պատուաստուի: Հիւանդութեան ամենափոխանցիկ ժամանակը այս առաջին շրջանն է. այս փոխանցումը ընդհանրապէս սե-

ռային անմաքուր յարարերու թեամբ տեղի կ'ունենայ, երբեմն ալ անուղղակի կերպով ածելիներու, եղունգներու, տղրուկներու, շանգրի վրայի բամպակ ու լաթերու և այլ առարկաներու միջոցաւ կը փոխանցի:

Շանգրը բուժուելէ վերջը կը յաջորդէ երկրորդ շրջանը՝ այս ժամանակամիջոցի յատկանիշերն են գլխուցաւ, որ գիշերները աւելի կը սաստկանայ, ցաւը կրնայ տարածուիլ յօդուածները կամ ոսկորները. թեթեւ ջերմութիւն մը (38) կու գայ որ կը շարունակէ գիշեր ցերեկ, բոլոր մարմնի մորթին վրայ վարդադոյն կարմրուկներ ու շտիկներ կրնան երևան գալ, մազերը կ'սկըսին արագ արագ թափիլ, մարմնոյն բոլոր աւշային գեղձերը (Lymphatic glands) կը մեծնան ու կը կարծրանան. լինտերու վրայ, բերնի, քիթի և կոկորդի մէջ բորբոքում ու վէրքեր կրնան երևան գալ. այս վէրքերը նոյնպէս փոխանցիկ են: Իր բերան, լեզու և շրթունքներուն վրայ ֆրանկախտի վէրքեր ունեցող անձ մը իր գաւաթ, դգալ, գլանիկ և թաշկինակով ուրիշները կրնայ վարակել. այս կերպով պատահած անուղղակի վարակման համար օրինակ մը տալ կ'ուզենք. ճանչցած ենք տասը տարեկան տղայ մը որ իր ձախ ձեռքին վրայ շանգրը մը ունենալու դժբաղդութիւնը ունեցած էր հետեւեալ կերպով: Տղան դուրսը խաղցած ժամանակը կ'իյնայ ու ձեռքը կը վիրաւորուի. մօտէն անցնող մէկը, տղուն օգնելու նպատակաւ կուգայ և իր քովը գտնուող դեղուած կպուն լաթէն կտոր մը կը կըտրէ և զայն լեզուովը թրջելով տղուն արիւնոդ վէրքին վրայ կը փակցնէ. նոյն վայրը՝ երեք շաբաթ վերջը ֆրանկախտի շանգրը երեւան եկած էր, քանզի այդ մարդը իր բերնին մէջ ֆրանկախտի երկրորդական վէրքերը ու-

նէր։ Այս տեսակ անուղղակի վարակումներ շատ քիչ անգամ կը պատահին։ Բայց մարդիկ յաճախ այս անուղղակի վարակումներէ ալ աւելի կը վախնան։ տեսած ենք մարդիկ որ ուրիշ տեղ սուրճ կամ ջուր չեն կրնար խումել, ճաշարան չեն կրնար ուտել, ուրիշներու հետ ազատ չեն կրնար յարաբերիլ։ Կեանքը իրենց համար գրեթէ բեռ մ'է, պատճառ՝ քանզի Ֆրանկախտէ վարակուելէ կը վախնան։ Ֆրանկախտէ չվարակուելու համար ամէնէն շատ վախնալու բանը՝ անմաքուր սեռային յարաբերութիւնն է, հարիւրին իննըսուն և աւելի Ֆրանկախտի վարակումներուն պատճառը այն է։

Երկրորդ շրջանի ախտանշանները մէկ երկու տարի կը տևեն և անոր կը յաջորդէ երրորդ շրջանը՝ որ եթէ չբուժուի կը տևէ մինչև կեանքին վերջը ու շատ հաւանականաբար սոյն ախտը անհատի վաղահաս մահուան պատճառ կ'ըլլայ։ Այս շրջանին մէջ մարմնոյն ներքին մասերն են որ կը յարձակուին, ոսկորներու վրայ յաճախ ուռեցքներ երևան կուգան, որոնցմէ ուէ մէկը կրնայ փտտիլ, այս կերպով գանկի ոսկորներուն վրայ ծակեր կրնան գոյանալ։ Զղային դրութիւնը կը խանգարուի, ուղեղի և ողնայարի ծուծին մէջ բորբոքումներ կը պատահին, ուռեցքներ կը գոյանան որոնք անդամալուծումներու, ջլատումներու պատճառ կրնան ըլլալ։ Երիկամունքներու, սրտի, շնչերակներու և լեարդի մէջ այնպիսի աւերներ տեղի կ'ունենան, որոնք անհատը կամաց կամաց կամ յանկարծակի կը մահացնեն։

Այս հիւանդութեան յատուկ շատ կարեւոր երևոյթ մ'է անոր ժառանգականութիւնը։ Այս ախտով վարակուած հայր մը կամ մայր մը եթէ անմիջապէս չի դարմանուի, անպատճառ կը փոխանձէ այս հիւանդութիւնը

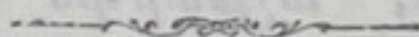
իր նոր սերնդեան։ Անոնք շատ անգամ մարմնով ու
մտքով տկար աշխարհ կուգան . երբեմն ալ խուլ ,
համր ու հաշմանդամ կրնան ծնիլ : Վիճակագրութիւն-
ներով ստուգուած է որ Ֆրանկախտաւոր ծնողաց
նորածիւններուն հարիւրին վաթսուներ՝ կամ ծնելու
ժամանակ կամ իրենց կեանքին առաջին վեց ամիսնե-
րու ընթացքին կը մեռնին , որովհետեւ անոնց մարմ-
նոյն բջիջները Ֆրանկախտի մակարոյծներու միջոցաւ
թունաւորուած են ու իրենց ապրելու իրաւունքը կոր-
սընցուցած են : Այս ախտի պատճառաւ պատահած ան-
թիւ վիժումներու մասին արդէն քիչ առաջ խօսեցանք :
Այս բոլոր իրողութիւնները նկատի առնելով , վեներա-
կան ախտերու նշանաւոր մասնագէտներէն մէկը յիշա-
ւամբ ըսած է . «Այն անհատը որ իր սաղմային բջիջ-
ները կը թունաւորէ , աշխարհիս ամենամեծ ոճրա-
գործն է» քանզի նա ոչ թէ մինակ իր , այլ իր թոռնե-
րուն բջիջները թունաւորելով անոնց կանխահաս մահ-
ուան պատճառ կը լինի : Ինութիւնը կարծես այս ամէն
բաները ի հաշիւ առնելով այս ախտի սերունդէ սերունդ
տարածման չափ ու սահման դրած է . այնպէս որ
Ֆրանկախտաւոր ընտանիքներու տկար գոյութիւնը շատ
անգամ երրորդ սերունդէն անդին չանցնիր կը վերջանայ :

Ֆրանկախտը հազարաւոր տարիներէ ի վեր մարդ-
կութեան սարսափ ազդող աղէտներէն մին եղած էր ,
բայց քսաներորդ դարու մէջ հնարուած դեղերու միջո-
ցաւ նա իր առաջուան ահ ու սարսափը բոլորովին կոր-
սընցուցած է . 1905ին երբ անոր մակարոյծը գտնուեցաւ
նոյն տարին անոր բուժիչ դեղը նէօսալվարսանի գիւտը
շատ բաղդաւոր զուգադիպում մը եղած է . այս և ու-

րիշ նորահնար դեղերով ձեռք բերուած յաջողութիւնները պարզապէս զարմանալի են, այնպէս որ ֆրանկախտը՝ մարդկային պատմութեան մէջ երբեմն տեսնուած իր առաջուան մահասփիւռ համաճարակներու ձեւը երբեք չպիտի կրնայ առնել: Այս ախտով վարակուած անձեր այսօր ամենայն դիւրութեամբ կը դարմանուին եթէ ժամանակին և պէտք եղածին պէս դեղուին:

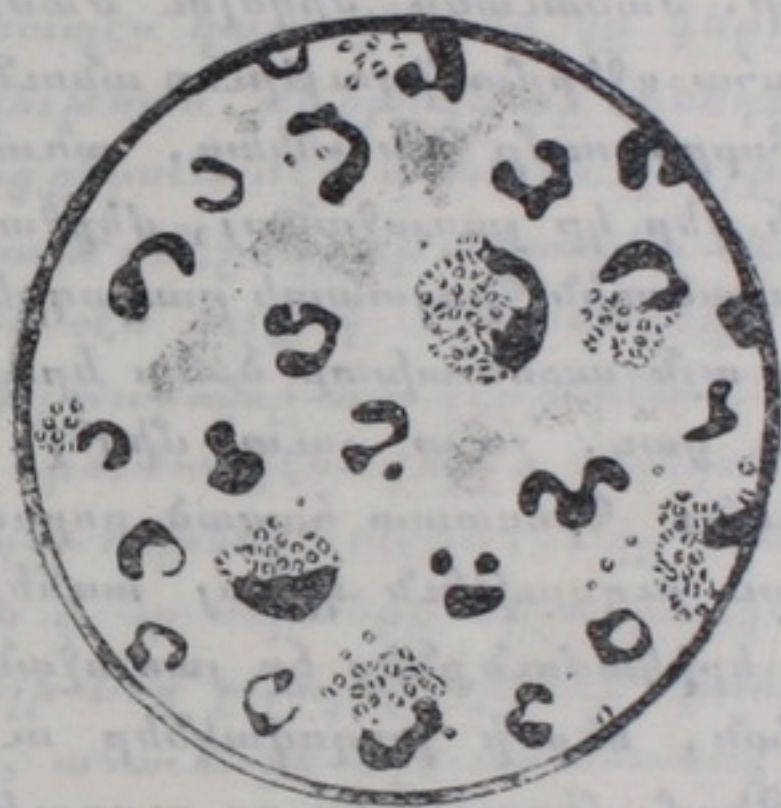

Ձ Ե Ր Մ Ա Մ Ի Ձ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ը

Ձեր մամիգութիւնը՝ ֆրանկախտի պէս արեան հիւանդութիւն մը չէ, այլ տեղային (locale) հիւանդութիւն մ'է: Երկու բացառութեամբ անոր միջրոպները ծննդական և միզային գործարաններու շրջանակէն դուրս չեն ելլեր: Անիկա գրեթէ միշտ սեռային անմաքուր յարաբերութենէ կը փոխանցի և ֆրանկախտէն շատ աւելի ընդհանրացած ախտ մըն է: Մասնագէտները այնպէս կը վկայեն որ մեծ քաղաքներու մէջ բնակող այր մարդոց հազարէն ութը հարիւրը մէկ կամ աւելի անգամներ այս հիւանդութեամբ վարակուած են: Մարդիկ ֆրանկախտով իրենց կեանքին մէջ մէկ անգամ կրնան վարակուիլ:

Այս ախտի միջրոպը 1879 թուականին Նայսըր անունով գերման բժիշկի մը միջոցաւ գտնուած է։ Այս միջրոպը բուսական աշխարհի պատկանող միջրոպ մ'է, որ այս ախտով վարակուած մարդու առանդամի խողովակէն դուրս վազող թարախի մէջ միշտ առատ կերպով կը գտնուի. ասոնք սուրճի երկու հատիկներու ձեւով միշտ զոյգ զոյգ և խումբերով կը գտնուին, ինչպէս կը տեսնուի պատկերին մէջ։

Նօ 9

Ջերմամիզութեան միքրոպները որոնք կ'երևին իբրեւ պզտիկ զոյգ կէտեր։ (1000 անգամ մեծցուած)

Այս հիւանդութիւնը նոյնպէս պատմականօրէն շատ հին հիւանդութիւն մ'է։ Շատ ցաւալի է որ այս հիւանդութիւնը հասարակ ժողովուրդի կողմէ միշտ շատ թեթեւ ու անմիապէս հիւանդութիւն մը նկատուած է. այս պատճառաւ մարդիկ զայն «պաղաւտութիւն» կամ «ծննդական գործարաններու հարբուխ» անուանած են ու բնականաբար անոր դարմանումը շատ անգամ յե-

տաճգած են։ Մինչդեռ անիկա բժշկական տեսակէտէն մասնաւորապէս իգական սեռին համար շատ լուրջ ու կարեւոր հիւանդութիւն մ'է. կան հեղինակներ որ գայն կանանց վրայ անբուժելի կը նկատեն։

Ջերմամիզութիւնը անմաքուր սեռային յարաբերութենէ մէկ կամ երկու օր վերջը առանդամի ծայրէն կ'սկսի. առաջ կէս թափանցիկ հեղուկ մը կ'արտադրուի որ մի քանի օր վերջը թարախի կը վերածուի. բորբոքումը քերուրտուքով մը կ'սկսի որ քիչ վերջը ցաւի կը վերածուի. մանաւանդ միզելու ժամանակ սաստիկ կը վառէ. ահա «Ջերմամիզութիւն» անունը ասկից առնուած է։ Բորբոքումը հոն չմնար, առանդամի խողովակէն դէպի վեր կը յառաջանայ, վերջապէս միջրոպները կը տարածուին Պրոստատի բաղադրեալ հիւսուածներուն մէջ. այն ատեն ախտը ծանր երևոյթ մը կ'առնէ. սաստիկ ցաւ, շուտ շուտ միզել, արիւն, ջերմ երևան կուգան։ Պրոստատ հասած բորբոքումը անկից անդին երկու ուղղութիւն կրնայ առնել, կամ դէպի մէզաման և երիկամունքներ կը յառաջանայ, կամ դէպի սերմաման, սերմի խողովակներ ու ամորձիգներ կ'ուղղուի։ Ջերմամիզութիւնը որ ուղղութիւնն ալ առնէ հիւանդին վիճակը աւելի անտանելի կը դառնայ։ Բարեբաղդաբար ջերմամիզութեան բոլոր վարակումները այնչափ հեռու տեղեր չեն տարածուիր. շատ անգամ բորբոքումը պրոստատ հասած մի քանի շաբթուան մէջ կրնայ բուժուիլ, եթէ պէտք եղածին պէս դարմանուի։ Երբեմն ալ բուժումը տարիներ կրնայ տևել։

Ջերմամիզութիւնը երբեմն մարդկային մարմնի տարբեր տեղերն ալ կրնայ վարակել. անոր միջրոպները արեան մէջ մտնելով մարդուս տարբեր յօդուածներ

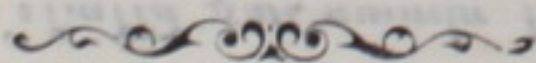
— Եւ նախքան ասոյ զննմանը արդէն զայն հետազոտելու

ըստ մէջ բոյն կը շինեն և տեսակ մը յօդուածացաւ (Rheumatisme) յառաջ կը բերեն որ շատ դժուարաւ կը դարմանուի: Երբեմն այս հիւանդութեամբ վարակուած մարդիկ, իրենց ձեռքերովը ծննդական գործարաններու վրայ գտնուող միքրոպները անգիտակցաբար իրենց աչքերուն մէջ կը պատուաստեն. անմիջապէս հոն բորբոքում, ցաւ և ուռեցք երեւան կուգայ. աչքի բորբոքումներու մէջ ամենավտանգաւոր բորբոքումը՝ այս միքրոպներու յառաջ բերած բորբոքումն է. որու հետեւանքը ընդհանրապէս կուրուցեամբ կը վերջանայ:

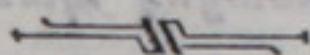
Ջերմամիզութեան միքրոպները ծննդական գործարաններու անցքերուն մէջ մտնելէն վերջը, այդ վայրի հիւսուածներուն մէջ կը թափանցեն և հոն շատ մանր ընդհանրապէս աչքով անտեսանելի վէրքեր կը շինեն, ահաւասիկ թարախը այս վէրքերէն կ'արտադրուի հիւանդութիւնը բուժուելէն վերջ, բնականաբար այս վէրքերուն տեղը սպիւներ (cicatrix) կը մնան. ծանօթ իրողութիւն մըն է որ սպիւները միշտ բնականոն հիւսուածներէն աւելի նեղ ըլլալով՝ իրենց գտնուած վայրերը կը կծկեն, ահաւասիկ այս պատճառով է որ դարմանումէն յետոյ այս ախտէն վարակուած անձերու մէջ ի խողովակը յաճախ կը նեղնայ և միզելու համար մեծ դժուարութեանց կ'ենթարկուին. շատ անգամ այս նեղցած մէջի խողովակը գործողութեամբ բանալու ստիպողութեան տակ կը գտնուին: Նոյն դժուարութիւնը՝ նոյն կերպով կրնայ պատահիլ սերմի խողովակներուն մէջ. անոնք այնչափ կը նեղնան որ ալ ամորձիքներէն եկող սերմը կամ սաղմային բջիջներու անցքը անկարելի կը դառնայ: Եթէ այս բորբոքումը և անոր հետեւանքը եղող կծկումը՝ թէ ալ ու թէ ձախ սերմի խողովակներուն մէջն ալ պատահած ըլլայ, այն ատեն այս-

պիսի երիտասարդ մը բացարձակապէս անսերունդ մը-
նալու դատապարտուած է. այս դժբաղդութիւնը ան-
բուժելի է և վիրաբուժութեան արդի միջոցները այս
մասին օգնելու համար անկարող են: Իգական սեռի մէջ
այս դժբաղդութիւնը աւելի դիւրութեամբ կը պատահի,
աջ ու ձախ ձուարանները արգանդին կցող խողովակնե-
րը այս բորբոքումով կը գոցուին և սաղմային բջիջնե-
րու անցքը խափանուելով՝ ամլութիւնը անխուսափելի
կ'ըլլայ:

Ջերմամիզութեան յատուկ ձախողութիւն մը կայ
որ շատ մը դժբաղդութեանց պատճառ եղած է: Այս
ախտի՝ ապրող միքրոպները մարդկային մարմնի ան-
ձանօթ անկիւններուն մէջ երկայն ժամանակ, երբեմն
տարիներ, թագուն մնալու յատկութիւնը ունին. առ
երևոյթս կատարեալ բուժուած կարծուած մարդիկ եր-
կայն ժամանակամիջոցներ վերջը առանց պատճառի
այս թագուն մնացած միքրոպներու արծարծումով կըր-
կին նոյն ախտով վարակուած են: Այս բուժուած կար-
ծըւած անձինք շատ անգամ ամուսնանալով իրենց այս
թագուն միքրոպներով իրենց անմեղ կիները վարակած
են: Այս պահուած միքրոպները արթնցնելու համար
շատ անգամ պաղառութիւններ, սեռային չափազան-
ցութիւններ պատճառ կ'ըլլան. բայց երբեմն ալ առանց
պատճառի անոնք կրկին գործունէութեան կը մղուին և
շատ ընտանիքներու ապերջանկութեան պատճառ կ'ըլ-
լան: Այս դէպքերը՝ մինչև անգամ եթէ անգիտակցա-
բար պատահին ցաւալի են. բայց ալ աւելի ցաւալի է
տեսնել երիտասարդ մը, որ հիւանդ ըլլալը գիտնալով
հանդերձ զայն առ ոչինչ կը համարէ և կը յաջողի կեր-
պով մը ամուսնանալու. ահա այսպէսով թէ իր և թէ իր
կնոջ ապագայ կեանքը ու երջանկութիւնը կը մթնցնէ:

ԾՆՈՂԱՅ ՀԱՄԱՐ

Տղոց յատկացուած այս գրութեան մէջ արդէն տեղ տեղ ծնողաց ուղղուած ականարկութիւններ ընելու ցտիպուած էինք, բայց հոս՝ ծնողաց համար կրկին մասնաւոր գլուխ մը յատկացնել թերեւս ոմանց համար անտեղի թուի. այսու ամենայնիւ՝ խորհելով որ ծնողքներ իրենք ևս այս տողերը կարգաւով քիչ շատ պիտի օգտուին և իրենց զաւակներուն հետ աւելի հետաքրքրուելով՝ զանոնք յիշեալ խնդիրներու մասին ժամանակին ծանօթացնելու պիտի աշխատին: Միւս կողմէ խորհելով որ՝ այս տողերը կարգացող պատանիներ՝ շատ տարիներ չանցած իրենք ալ ծնողքներ պիտի ըլլան ու իրենց զաւակները այս ուղղութեամբ պիտի հրահանգեն, ուստի աւելորդ չհամարեցինք ծնողաց մի քանի խօսքեր ուղղել:

Շատ ցաւալի իրողութիւն մ'է որ մեր ընտանիքներու ու մեր դպրոցներու մէջ սեռային զգացումներու խնդիրը գրեթէ միշտ անտեսուած է: Մեր զաւակները դպրոցներու մէջ դաստիարակելու համար շատ զոհողութիւններ կ'ընենք, անոնց ուրիշ բաներ կը սորվե-

ցընենք, բայց այս կարեւոր խնդիրը միշտ քօղի տակ
պահուած է. որովհետեւ սեռային խնդիրները գաղտնի
և ամօթ բաներ կը նկատուին: Մինչդեռ այս խնդիրը
խիստ կարեւոր և պատանիներու մարմիններուն վերա-
բերող բան մ'է որու մասին լոնպատճառ պէտք են
զխտնալիւր ծննդական գործարաններու և սեռային հար-
ցերու մասին տգէտ մնացող պատանի մը, կը նմանի
աշխարհագրութիւն կարդացող ուսանողի մը որ աշ-
խարհիս ամէն կողմերը կը սորվի բայց իր բնակած քա-
ղաքը և անոր արուարձանները չի գիտեր: Մեր տղաքը
ինչպէս կ'ուսանին հաշիւը, ելեքտրականութիւնն ու քե-
րականութիւնը, նոյնպէս պարտին սորվիլ իրենց մար-
մինը ու անոր ծննդական գործարանները, պարտին սոր-
վիլ սեռային զգացումները, անոնց գործունէութիւնը
ու հոգեբանութիւնը:

Այս բաներու վերաբերող ծանօթութեանց գաղտ-
նի պահուիլը, հետեւաբար այս մասին եղած տգիտու-
տութիւնը ի՛նչ զեղծումներու, ի՛նչ չարաչար գործա-
ծումներու և ի՛նչ ցաւալի հետեւանքներու ծնունդ տը-
ւած է: Ծանօթ իրողութիւն մ'է որ աշխարհիս վրայ
գաղտնի կամ ծածուկ ու է բանի շուրջ միշտ սխալներ
և զեղծումներ գործուած են: Արբունքի հասած պա-
տանի մը որ այս բնական երեւոյթներու մասին անտեղ-
եակ ու տգէտ է, ալ՝ իր սրտին մէջ արթնցած սեռա-
յին զգացումներու մասին անտեղեակ չի կրնար մնալ,
քանզի այս զգացումը մարդկային բնագոյններու հզօրա-
գոյնն է: Նա կը քշուի անոնց առջեւ, կը շփոթի ան-
ոնց էութեան մասին. շատ խղճալի է այն պատանի
որ առաջին զիշերային հոսման ժամանակ սարսափի կ'
մատնուի:

Նա կը փափաքի այս բաներու մասին զիտնալ։
Ծնողքը իրեն բան մը չեն ըսեր, ինքը համարձակու-
թիւն չունի հարցնելու։ Բայց ուրիշ ճար չկայ։ Բնու-
թիւնը կը պարտադրէ և նա վերջապէս ամէն բան կը
սորվի։ Բայց ուսկի՞ց. — դժբախտաբար սխալ աղ-
բիւրներէ։ Նա կը սորվի իր քովի անփորձ դասընկերէն,
փողոցի անբարոյական բարեկամէն կամ տան տղէտ
սպասաւորէն։ Միթէ աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար եթէ դուն
իրրեւ ծնողք ամէն բան ըսէիր ժամանակին քու զաւա-
կիդ։ Այս կերպով առնուած թերի, սխալ ու անբարո-
յական ծանօթութիւնները յաճախ մեր պատանիները
կ'առաջնորդեն՝ մոլութեանց անդունդը, ուր շատ մատ-
ղաշ կեանքեր թառամած են։

Մի՛ վարանիք ու մի՛ ամչնաք այս մասին պէտք
եղած ծանօթութիւնները ժամանակին ձեր զաւակներուն
տալու։ Քանզի ասոնք ոչ թէ անասելի ու գծուծ բա-
ներ, այլ բնական և պարզ բաներ են։ Այս զգացում
ու յարաբերութիւնները թող անոնց մտքին մէջ տպա-
ւորուին իրրեւ պարզ ու անմեղ իրողութիւններ ինչպէս
որ է բնութեան մէջ։ Քանզի այս բաները եթէ դուն
պարզ, մաքուր ու բնական ձևերով չտեղեկացնես իրեն,
նա կամայ ակամայ սխալ, անմաքուր ու անբնական
կերպերով զանոնք պիտի սորվի։ Մեր զաւակները այս
բաները արբունք հասնելէն առաջ պէտք է տեղեկանան.
զանոնք բնութեան միջոցաւ ծանօթացնել ամենաբնա-
կան մեթոտն է։ Վստահ եղիր որ այսպէս ընելով դուն
քու զաւակներուդ ոչ թէ մինակ ծնողքը՝ այլ անոնց
մտերիմ բարեկամն ալ պիտի ըլլաս, անոնք իրենք զի-
րենք քեզի աւելի մօտ պիտի զգան ու իրենց բոլոր
կեանքին մէջ քեզի երախտապարտ պիտի ըլլան։

Պատանիի մը սրտին մէջ արթնցած այս զգացու-
մը եթէ փորձառու ձեռքերու մէջ շիտակ ուղղութիւն
մը առնէ, նա պատանին մարմնով ու մտքով կը զար-
գացնէ ու կ'ազնուացնէ, փայլ կուտայ անոր կեանքին,
մղում կուտայ անոր տաղանդ ու կարողութիւններուն .
իսկ եթէ առաջնորդուի անբարոյական ու տգէտ ընկեր-
ներու միջոցաւ, պատանին թէ իր ընտանեաց թէ իր ազ-
գին պատիւ բերելու տեղ անարգանք մը կրնայ ըլլալ :

Այս մասին ծնողաց հետ ուսուցիչներն ալ ունին
իրենց ծանր պատասխանատուութիւնը . շատ ցաւալի է
որ այս յոռի սովորութեան գլխաւոր կեդրոնը մեր դըպ-
րոցները եղած են : Այս մասին դպրոցի ուսուցիչները
պէտք է արթուն կերպով հսկեն ուսանողաց վրայ . ա-
նոնք քիչ մը փորձառութեամբ՝ այս մոլութեամբ վա-
րակուած ուսանողները՝ իրենց նայուածք ու կեցուած-
քէն, խօսքերէն, դասախօսութիւններէ ու բարեկամնե-
րէն կրնան հասկնալ : Սեռային մոլութեամբ բռնուած
ուսանողք պէտք է մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ
ըլլան . անոնց շատ մտերմաբար պէտք է մօտենալ և
իրենց սխալ ընթացքը ցուցնելով զիրենք պէտք է ազա-
տել . այս մասին երբեք դժուարութիւն չծագիր, պա-
տանիներ՝ իրենց կարեկցող մէկը եթէ տեսնեն, անմի-
ջապէս կը բանան իրենց սիրտերը և այս մասին խօս-
ուած խրատները կ'ընդունին ամենայն սիրով :

Սեռային խնդիրներու և անոնց չարաչար դուր-
ծածման մասին մեր նոր սերունդը հրահանգելու հա-
մար, թէ մեր ընտանիքներու և թէ մեր դպրոցներու
մէջ, անհատական ամէն ջանք պէտք է ի դուրծ դրուի .

բացի աստի, մարդակազմութեան դասախօսութեանց
ժամանակ այս խնդրոյն մասնաւոր կարեւորութիւն պէտք
է ընծայուի: Երբեմն պատանեաց համար մասնաւոր հը-
րապարակային բանախօսութիւններ պէտք է կազմա-
կերպուին, որպէսզի մեր զաւակները պէտք եղած ծա-
նօթութիւնները առնեն ու խնայուին զաւիթ աղէտներէն:

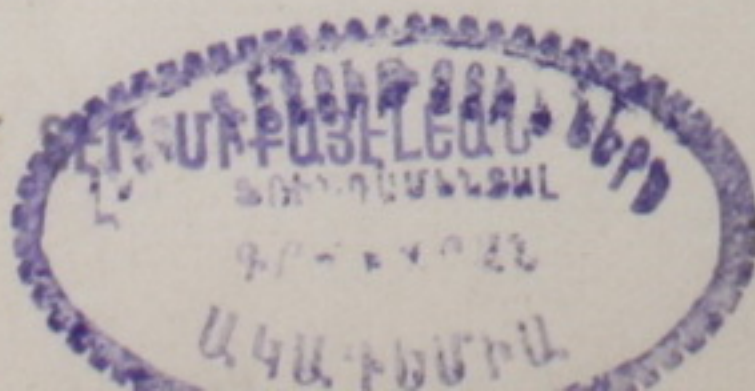
Վ Ե Ր Զ

Մ ՆԻՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿ Մ

Յառաջաբան	էջ 3
Էզն ու Արուհի	
Սեռային զգացումները	6
Սեռային յարաբերութիւնը բնութեան մէջ	9
Սեռային բարեշրջումը բնութեան մէջ	11
Սեռային յարաբերութիւնը բոյսերու մէջ	14
Սեռային յարաբերութիւնը կենդանիներու մէջ	18
Ծննդաբերութիւն	22
Արբունքը	27
Ծննդական գործարաններ	31
Սերմը եւ սաղմային բջիջները	36
Ամորձիկներու ներքին անժանօթ արտադրութիւնը	39
Գինութիւնը	43
Գինութեան հետեւանքները	49
Գիշերային հոսումները	57
Պատանեկան կորովը	60
Ինչպէ՞ս պէտք է դարձանուիլ զինութենէ	64
Վեներական կամ սեռային հիւանդութիւններ	69
Ֆրանկախտը	72
Զերմամիզութիւնը	78
Ծնողաց համար	83

ԳԵՂԱՍ

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220036294

12509

A $\frac{11}{36294}$

12509
12509
12509

-:- ԳԻՆ 25 ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՂՐՇ -:-